

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΝΙΚΟΣ ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ / ΕΡΕΥΝΕΣ

Νεολαία

Συνήθειες, Αντιλήψεις
& Πολιτική Συμπεριφορά

Σε συνεργασία με
την εταιρία ερευνών

prorata

Νεολαία. Συνήθειες, αντιλήψεις & πολιτική συμπεριφορά

«Κύμα 4^ο» (Μάρτιος 2023) | Μέρος Α'

Δανάη Κολτσίδα,
πολιτική επιστήμονας, διευθύντρια ΙΝΠ

Η έρευνα Νεολαία. Συνήθειες, αντιλήψεις & πολιτική συμπεριφορά πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά την άνοιξη του 2020 από το **Ινστιτούτο Νίκος Πουланτζάς** σε συνεργασία με την εταιρία **Prorata S.A.** και έκτοτε επαναλαμβάνεται σε ετήσια βάση. Αποτελεί δε μία από τις λίγες, αν όχι τη μοναδική διαχρονική έρευνα του είδους αυτού.

Στα χρόνια που μεσολάβησαν η ελληνική κοινωνία αλλά και η παγκόσμια κοινότητα αντιμετώπισαν μεγα-γεγονότα καθοριστικής σημασίας και δύναμει μετασηματιστικά, όπως η πανδημία της covid19 ή ο πόλεμος στην Ουκρανία. Γεγονότα τα οποία, τόσο τα ίδια όσο και οι συνέπειές τους, επηρέασαν και επηρεάζουν βαθιά τόσο τις κοινωνίες συλλογικά όσο και τα άτομα προσωπικά.

Ειδικά δε η νέα γενιά φαίνεται να βιώνει εντονότερα τους κλυδωνισμούς, λόγω και του αποτυπώματος που είχε στη ζωή της η προηγούμενη δεκαετία της οικονομικής κρίσης. Δεν είναι τυχαίο ότι τόσο η διεθνής βιβλιογραφία και ειδησεογραφία όσο και η εσωτερική συζήτηση αναδεικνύει το ζήτημα της κρίσης διαρκείας [permacrisis] σε συνάρτηση ακριβώς με τη νέα γενιά, η οποία έχει προσφυώς χαρακτηριστεί «γενιά της πατητής»¹.

Την ίδια στιγμή, το 4^ο «κύμα» της έρευνας δημοσιεύεται σε μια ιδιαίτερη συγκυρία, ανοιχτή ως προς την κατάληξή της.

Αφ' ενός, ώρες πριν τη δημοσίευση της έρευνας έλαβε χώρα το πολύνεκρο σιδηροδρομικό δυστύχημα στα Τέμπη, που στοίχισε τη ζωή κυρίως σε νέους ανθρώπους, στην πλειοψηφία τους φοιτητές και φοιτήτριες, και ταυτόχρονα πυροδότησε διαμαρτυρίες ανά την Ελλάδα, στις οποίες πρωτοστατεί η νεολαία και κυρίως οι μαθητές και οι μαθήτριες. Η σημασία του γεγονότος αυτού και η επίδρασή του στη συνείδηση ειδικά των νέων ανθρώπων είναι ιδιαίτερα μεγάλη, ενδέχεται δε να υπερβεί την τρέχουσα χρονική συγκυρία και να αναδείξει το δυστύχημα αυτό σε ένα από τα καθοριστικά γεγονότα για τη σημερινή νέα γενιά.

Αφ' ετέρου, η έρευνα πραγματοποιήθηκε εντός μίας παρατεταμένης, αν και προς το παρόν μόνο de facto, προεκλογικής περιόδου, καθώς το καλοκαίρι ολοκληρώνεται η τρέχουσα κοινοβουλευτική περίοδος. Επομένως, συμβολικά και ουσιαστικά η έρευνα αυτή περιλαμβάνει και την καταγραφή του αποτυπώματος, με την ευρεία κοινωνική, ιδεολογική και πολιτική έννοια, της θητείας της σημερινής κυβέρνησης και αντιπολίτευσης, χάρη και στα διαθέσιμα δεδομένα.

Το ανά χείρας **Α' Μέρος** της έρευνας αφορά το γενικότερο κοινωνικό, ιδεολογικό και με την ευρεία έννοια πολιτικό πλαίσιο της ζωής των νέων ανθρώπων στη χώρα μας και τον αντίκτυπο που αυτό έχει στις συνήθειες και στις απόψεις τους.

Αναλυτικότερα, η παρούσα ανάλυση διαρθρώνεται σε κεφάλαια. Μετά το εισαγωγικό κεφάλαιο που περιλαμβάνει **Μεθοδολογικά στοιχεία & βασικά χαρακτηριστικά του δείγματος**, ακολουθούν οι επιμέρους θεματικές της έρευνας οι οποίες προσπαθούν να απαντήσουν σε αντίστοιχες ερωτήσεις για τα χαρακτηριστικά των νέων στη χώρα μας σήμερα:

- **Κεφάλαιο Α | Πώς ζουν;** Κοινωνικές & οικονομικές συνθήκες ζωής των νέων στην Ελλάδα
- **Κεφάλαιο Β | Πώς διαμορφώνουν τις απόψεις τους;** Ενημέρωση, πρότυπα & καθοριστικά γεγονότα μιας γενιάς
- **Κεφάλαιο Γ | Τι πιστεύουν;** Αξίες & κοινωνικές/πολιτικές απόψεις της νέας γενιάς
- **Κεφάλαιο Δ | Πώς πολιτικοποιούνται;** Πολιτική, θεσμοί & κόμματα

Στο τέλος, παρατίθενται κάποια προσωρινά συμπεράσματα.

Υπεύθυνη σχεδιασμού και ανάλυσης της έρευνας είναι η **Δανάη Κολτσίδα**, πολιτική επιστήμονας και διευθύντρια του Ινστιτούτου Νίκος Πουλαντζάς, με τη συνεργασία του **Άγγελου Σεριάτου**, επικεφαλής πολιτικών ερευνών της Prorata.

*Αφιερώνεται στο «τρένο των φοιτητών»ⁱⁱ και στη μνήμη των παιδιών που δεν μπόρεσαν «να πάρουν όταν φτάσουν».

Μεθοδολογικά στοιχεία και βασικά χαρακτηριστικά του δείγματος

Η έρευνα **Νεολαία. Συνήθειες, αντιλήψεις & πολιτική συμπεριφορά** για το έτος 2023 πραγματοποιήθηκε κατά το δεύτερο δεκαήμερο του Φεβρουαρίου του 2023, σε δείγμα 500 νέων ηλικίας 17-34 που κατοικούν σε όλη την ελληνική επικράτεια, με τη μέθοδο της αυτοσυμπλήρωσης δομημένου online ερωτηματολογίου το οποίο στάλθηκε στο σχετικό panel διαδικτυακών ερευνών της Prorata. Το δείγμα της έρευνας είναι μη αντιπροσωπευτικό, ενώ τα βασικά χαρακτηριστικά του παρουσιάζονται αναλυτικά στη συνέχεια. Τα αποτελέσματα στηρίζονται σε αστάθμιστα δεδομένα και αναλύονται περαιτέρω στη βάση των κύριων δημογραφικών μεγεθών (ανά ηλικιακή υποκατηγορία και φύλο), ώστε να είναι αντιληπτή στον αναγνώστη και στην αναγνώστρια η επίδραση της στατιστικής μεροληψίας.

Τα βασικά χαρακτηριστικά του δείγματος

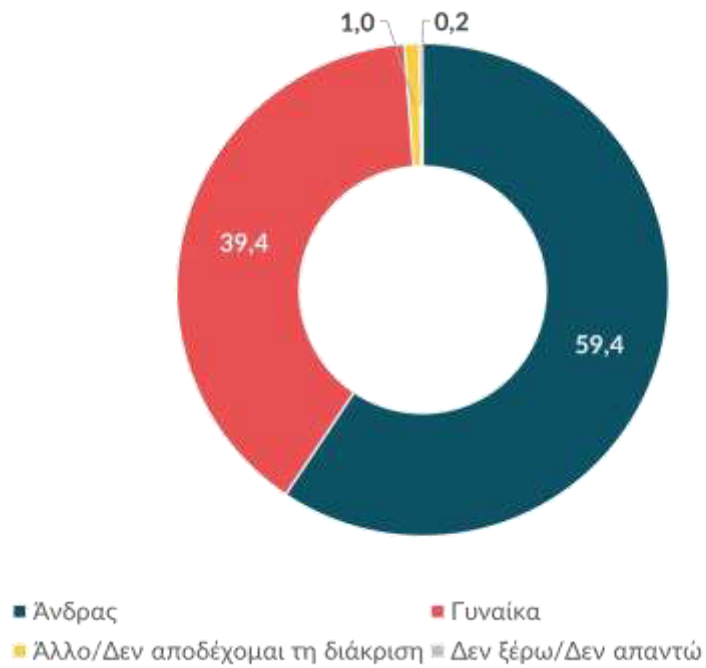
Στο δείγμα υπερεκπροσωπούνται ως προς το **φύλο** οι άντρες (59,4%) και ως προς την **ηλικία** όσοι/όσες ανήκουν στην υποομάδα των 25-34 ετών (74,4%) (Διαγράμματα 1 & 2).

Επίσης, η πλειοψηφία των συμμετεχόντων και συμμετεχουσών στην έρευνα, ως αποτέλεσμα και της μεγαλύτερης εκπροσώπησης της ηλικιακής κατηγορίας των 25-34 ετών, είναι **εργαζόμενοι/ες** (68,4%), ενώ ένα σημαντικό

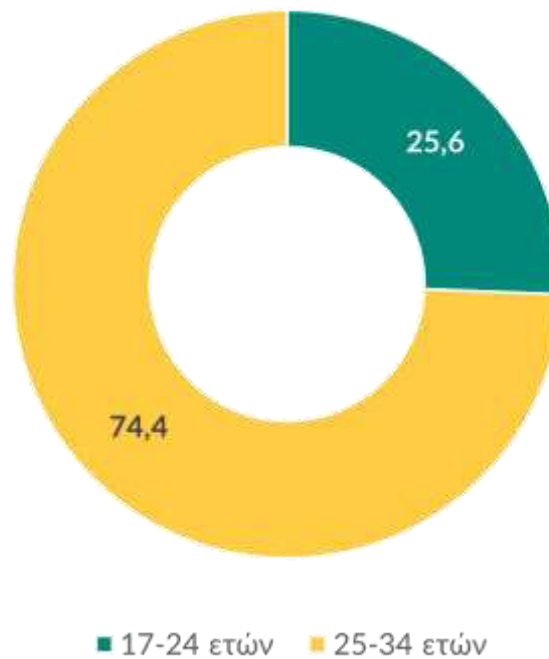
τιμήματα τους βρίσκεται ακόμη **εντός της εκπαιδευτικής διαδικασίας** είτε στη δευτεροβάθμια είτε, κυρίως, στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, ανεξάρτητα από

το αν εργάζονται παράλληλα ή όχι (Διαγράμματα 3 & 4).

Διάγραμμα 1 | Φύλο

Διάγραμμα 2 | Ηλικιακές κατηγορίες

Διάγραμμα 3 | Θέση στην αγορά εργασίας

Διάγραμμα 4 | Θέση στην εκπαίδευση

Κεφάλαιο Α | Πώς ζουν;

Κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες ζωής των νέων στην Ελλάδα

Η νέα γενιά έχει πολλές φορές περιγραφεί με το προσωνύμιο «η γενιά της κρίσης» και αυτό παραμένει σε μεγάλο βαθμό πραγματικότητα ακόμα και σήμερα. Τα ευρήματα της έρευνας, τόσο της τρέχουσας όσο και των προηγούμενων ετών, επιβεβαιώνουν και ταυτόχρονα συμπληρώνουν και αποσαφηνίζουν τα επίσημα στατιστικά δεδομένα.

Παρατεταμένη διαβίωση στη γονική εστία & εξάρτηση από την οικονομική υποστήριξη των γονιών

Με βάση τα διαθέσιμα συγκριτικά δεδομένα, η μέση ηλικία αποχώρησης από τη γονική εστία στη χώρα μας είναι από τις υψηλότερες στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Το 2021 η ηλικία αυτή ανήλθε στα 30,7 έτη στη χώρα μας, έναντι των 26,5 ετών που ήταν ο ευρωπαϊκός μέσος όρος, κάτι που έφερε τη χώρα μας στην 24η χειρότερη θέση στους «27» της ΕΕⁱⁱⁱ.

Αυτό φαίνεται ανάγλυφα και στα ευρήματα της έρευνας **Νεολαία. Συνήθειες, αντιλήψεις & πολιτική συμπεριφορά**. Συγκεκριμένα, σχεδόν 4 στους 10 νέους και νέες δήλωσαν ότι ζουν με

τους γονείς τους, ποσοστό το οποίο δεν αφορά πρωτίστως τη νεότερη ηλικιακή υποκατηγορία (17-24 ετών), που βρίσκεται συχνά ακόμα σε διαδικασία σπουδών, αλλά σε σημαντικό βαθμό και τους μεγαλύτερους/τις μεγαλύτερες (25-34 ετών).

Επίσης, συγκριτικά λιγότερες είναι οι νέες γυναίκες που ζουν με τους γονείς τους, όχι όμως προς όφελος της ανεξάρτητης διαβίωσης, αλλά κυρίως ως αποτέλεσμα του γεγονότος ότι οι γυναίκες μπαίνουν σε μικρότερη ηλικία στο πλαίσιο σταθερής σχέσης/συμβίωσης με σύντροφο ή και δημιουργίας οικογένειας (Διάγραμμα 5 & Πίνακες 1 & 2).

Τα ποσοστά της διαβίωσης στη γονική εστία εμφανίζονται σε παρόμοια επίπεδα με αυτά που καταγράφηκαν στην έρευνα του 2022 (56% στις ηλικίες 17-24 και 32% στις ηλικίες 25-34).

Αντίστοιχη είναι η εικόνα που αποτυπώνεται και σε σχέση με την εξάρτηση των νέων από την οικονομική υποστήριξη από τους γονείς, είτε σταθερή είτε περιστασιακή. Ειδικότερα, συνολικά περισσότεροι/ες από 6 στους 10 δήλωσαν ότι λαμβάνουν βοήθεια, ποσοστό το οποίο στη νεότερη ηλικιακή υποκατηγορία (17-24 ετών) φτάνει στο 91,4%, ενώ και μεταξύ των μεγαλύτερων (25-34 ετών) ανέρχεται σε 52,4%. Τέλος, σε ό,τι αφορά στη σύγκριση των δύο φύλων περισσότερο οικονομικά ανεξάρτητες -πάντοτε συγκριτικά- φαίνονται να είναι οι νέες γυναίκες, οι οποίες λαμβάνουν βοήθεια από τους γονείς σε ποσοστό 55,4% έναντι 67,4% των ανδρών της ίδιας ηλικίας (Διάγραμμα 6 & Πίνακες 3 & 4).

Διάγραμμα 5 | Αυτή την περίοδο ζείτε...

Πίνακας 1

Αυτή την περίοδο ζείτε... Ηλικιακές κατηγορίες			
	17-24 ετών	25-34 ετών	Σύνολο δείγματος
Μόνος/η	29,7%	24,5%	25,8%
Με τον γονιό ή τους γονείς μου	60,2%	30,4%	38,0%
Με τον/την σύζυγο ή σύντροφό μου	3,1%	38,7%	29,6%
Με συγγάτοικο/συγγατοίκους	4,7%	4,8%	4,8%
Άλλο	2,4%	1,4%	1,6%
ΔΞ/ΔΑ	0,0%	0,3%	0,2%

Πίνακας 2

Αυτή την περίοδο ζείτε... Φύλο					
	Ανδρας	Γυναίκα	Άλλο/Δεν αποδέχομαι τη διάκριση	Δεν απαντώ	Σύνολο δείγματος
Μόνος/-η	29,0%	21,3%	20,0%	0,0%	25,8%
Με τον γονιό ή τους γονείς μου	40,1%	35,0%	40,0%	0,0%	38,0%
Με τον/την σύζυγο ή σύντροφό μου	25,6%	35,5%	20,0%	100,0%	29,6%
Με συγκάτοικο/συγκατοίκους	4,4%	5,1%	20,0%	0,0%	4,8%
Άλλο	0,7%	3,0%	0,0%	0,0%	1,2%
ΔΞ/ΔΑ	0,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,2%

Διάγραμμα 6 | Ανεξάρτητα από το αν ζείτε μαζί τους ή όχι, σας βοηθάνε οικονομικά οι γονείς ή οι παππούδες σας;

Πίνακας 3

Ανεξάρτητα από το αν ζείτε μαζί τους ή όχι, σας βοηθάνε οικονομικά οι γονείς ή οι παππούδες σας; Ηλικιακές κατηγορίες			
	17-24 ετών	25-34 ετών	Σύνολο δείγματος
Ναι, σταθερά κάθε εβδομάδα / μήνα	65,6%	17,5%	29,8%
Ναι, περιστασιακά	25,8%	34,9%	32,6%
Όχι	8,6%	46,5%	36,8%
ΔΞ/ΔΑ	0,0%	1,1%	0,8%

Πίνακας 4

Ανεξάρτητα από το αν ζείτε μαζί τους ή όχι, σας βοηθάνε οικονομικά οι γονείς ή οι παππούδες σας; Φύλο					
	Άνδρας	Γυναίκα	Άλλο/Δεν αποδέχομαι τη διάκριση	Δεν απαντώ	Σύνολο δείγματος
Ναι, σταθερά κάθε εβδομάδα / μήνα	33,7%	24,9%	0,0%	0,0%	29,8%
Ναι, περιστασιακά	33,7%	30,5%	60,0%	0,0%	32,6%
Όχι	31,6%	44,2%	40,0%	100,0%	36,8%
ΔΞ/ΔΑ	1,0%	0,5%	0,0%	0,0%	0,80%

(Σχετική) ικανοποίηση από τη ζωή, αλλά ανησυχία για το μέλλον

Όπως και σε προηγούμενα «κύματα» της έρευνας, και στο τρέχον «κύμα» οι ερωτώμενοι και οι ερωτώμενες δηλώνουν -παρά τα παραπάνω στοιχεία- σχετικά ικανοποιημένοι/ες από τη ζωή τους, ένα στοιχείο άρρηκτα συνυφασμένο εξάλλου με τη νεότητα.

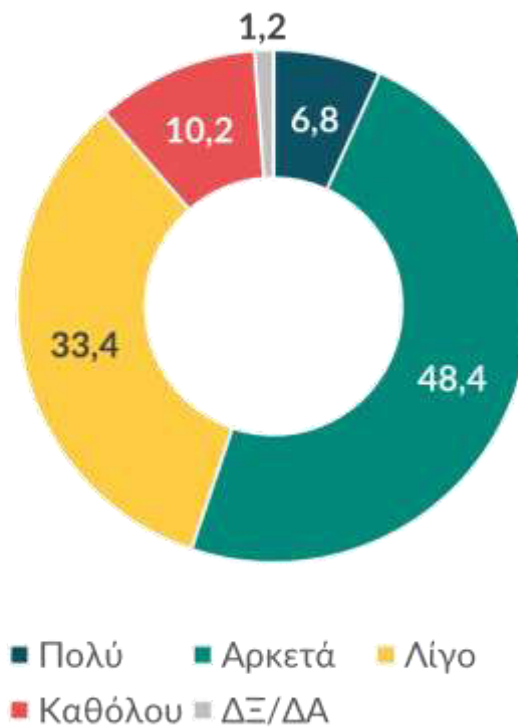
Παρ' όλα αυτά το ποσοστό όσων δηλώνουν «λίγο» ή «καθόλου» ικανοποιημένοι/ες από τη ζωή τους είναι αρκετά υψηλό (43,6%) (Διάγραμμα 7). Η επίδραση της ηλικίας στην ικανοποίηση από τη ζωή φαίνεται εξάλλου ανάγλυφα και όταν κανείς συγκρίνει την ηλικιακή υποκατηγορία των 17-24 ετών με εκείνη των 25-34 ετών (Πίνακας 5).

Οι αντικειμενικές δυσκολίες εξάλλου που βιώνει η νέα γενιά σήμερα στην Ελλάδα και οι επιπτώσεις τους αποτυπώνονται με ακόμα μεγαλύτερη

σαφήνεια όταν κανείς εξετάσει όχι την ικανοποίηση από το παρόν, αλλά τη σιγουριά που αισθάνονται οι νέοι και οι νέες για το μέλλον τους. Στη σχετική ερώτηση, περισσότεροι/ες από 6 στους 10 (61,6%) δηλώνουν ότι αισθάνονται «λίγο» ή «καθόλου» σίγουροι/ες για το προσωπικό τους μέλλον (Διάγραμμα 8). Την αντίστροφη δε ηλικιακή διαφοροποίηση από εκείνη που επισημάναμε παραπάνω μπορούμε να εντοπίσουμε σε ό,τι αφορά τη σιγουριά για το μέλλον. Οι νεότεροι και οι νεότερες είναι μεν πιο ικανοποιημένοι/ες από το παρόν τους, αλλά λιγότερο σίγουροι/ες για το μέλλον τους (Πίνακας 6).

Τέλος, σε ό,τι αφορά στην έμφυλη διάσταση, είναι ιδιαίτερα χαρακτηριστικό ότι οι γυναίκες -συνέπεια και των χειρότερων μισθολογικών και εργασιακών όρων που συνήθως αντιμετωπίζουν- δηλώνουν σε μεγαλύτερο συγκριτικά ποσοστό και μη ικανοποιημένες από την ζωή τους και ανασφαλείς σχετικά με το μέλλον τους (Πίνακες 7 & 8).

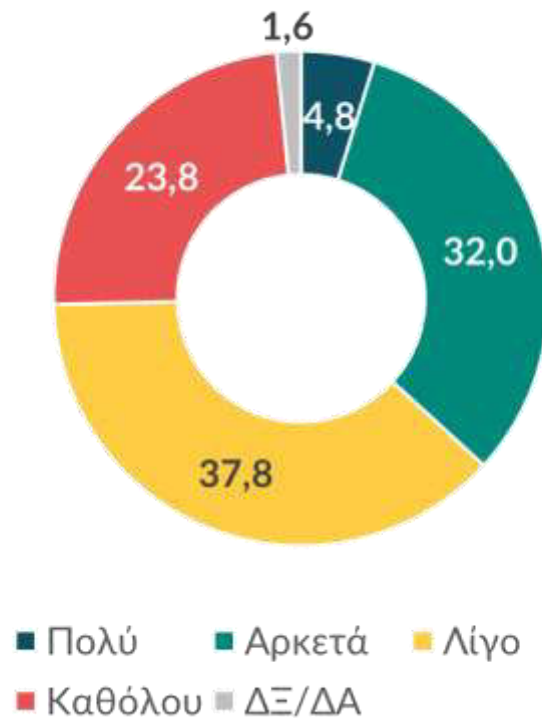
Διάγραμμα 7 | Συνολικά μιλώντας, πόσο ικανοποιημένος/-η θα λέγατε ότι είστε από τη ζωή σας;

Πίνακας 5

Συνολικά μιλώντας, πόσο ικανοποιημένος/-η θα λέγατε ότι είστε από τη ζωή σας; Ηλικιακές κατηγορίες			
	17-24 ετών	25-34 ετών	Σύνολο δείγματος
Πολύ/Αρκετά	64,8%	51,9%	55,2%
Λίγο/Καθόλου	34,4%	46,8%	43,6%
ΔΞ/ΔΑ	0,8%	1,3%	1,2%

Διάγραμμα 8 | Όταν σκέφτεστε το προσωπικό σας μέλλον, πόσο σίγουρος/-η αισθάνεστε;

Πίνακας 6

Όταν σκέφτεστε το προσωπικό σας μέλλον, πόσο σίγουρος/-η αισθάνεστε; Ηλικιακές κατηγορίες			
	17-24 ετών	25-34 ετών	Σύνολο δείγματος
Πολύ/Αρκετά	31,2%	38,7%	36,8%
Λίγο/Καθόλου	66,4%	60,0%	61,6%
ΔΞ/ΔΑ	2,3%	1,3%	1,6%

Πίνακας 7

Συνολικά μιλώντας, πόσο ικανοποιημένος/-η θα λέγατε ότι είστε από τη ζωή σας; Φύλο					
	Άνδρας	Γυναίκα	Άλλο/Δεν αποδέχομαι τη διάκριση	Δεν απαντώ	Σύνολο δείγματος
Πολύ/Αρκετά	57,9%	51,8%	20,0%	100,0%	55,2%
Λίγο/Καθόλου	41,5%	46,7%	60,0%	0,0%	43,6%
ΔΞ/ΔΑ	0,7%	1,5%	20,0%	0,0%	1,2%

Πίνακας 8

Όταν σκέφτεστε το προσωπικό σας μέλλον, πόσο σίγουρος/-η αισθάνεστε; Φύλο					
	Άνδρας	Γυναίκα	Άλλο/Δεν αποδέχομαι τη διάκριση	Δεν απαντώ	Σύνολο δείγματος
Πολύ/Αρκετά	41,1%	30,4%	20,0%	100,0%	36,8%
Λίγο/Καθόλου	56,5%	68,0%	80,0%	0,0%	61,6%
ΔΞ/ΔΑ	2,4%	0,5%	0,0%	0,0%	1,6%

Η παραπάνω ανησυχία για το μέλλον εδράζεται σε συγκεκριμένους, σχεδόν αποκλειστικά υλικούς/οικονομικούς παράγοντες αβεβαιότητας και δυσκολίας.

Συγκεκριμένα, στην ερώτηση για τους δύο πιο σημαντικούς παράγοντες ανησυχίας για το μέλλον, στην πρώτη θέση και με διαφορά καταγράφονται οι χαμηλοί μισθοί και οι συνθήκες εργασίας (70,9% των ερωτηθέντων) και

ακολουθούν η έλλειψη στέγης και τα ακριβά ενοίκια (41,6%) και η ανεργία (21,3%) (Διάγραμμα 9).

Όπως είναι λογικό, οι νεότεροι/ες σε ηλικία φαίνεται να ανησυχούν περισσότερο συγκριτικά τόσο για τους μισθούς όσο και για την ανεργία, ενώ το ζήτημα της στέγης απασχολεί εντονότερα τις κάπως μεγαλύτερες ηλικίες (Πίνακας 9). Μικρές είναι τέλος οι διαφοροποιήσεις στη βάση του φύλου (Πίνακας 10).

Διάγραμμα 9 | Σε ό,τι σας αφορά προσωπικά τι σας προκαλεί μεγαλύτερη ανησυχία για το μέλλον; (έως 2 απαντήσεις - % επί του αριθμού των ερωτώμενων)

Πίνακας 9

Τι σας προκαλεί μεγαλύτερη ανησυχία για το μέλλον; (Ως 2 απαντήσεις - Ποσοστά επί του αριθμού των ερωτώμενων) Ηλικιακές κατηγορίες			
	17-24 ετών	25-34 ετών	Σύνολο δείγματος
Η ανεργία	27,0%	19,3%	21,3%
Η έλλειψη στέγης και τα ακριβά ενοίκια	35,7%	43,6%	41,6%
Οι επιδημίες και οι ασθένειες	4,8%	7,5%	6,8%
Η κλιματική κρίση και οι φυσικές καταστροφές	19,0%	21,3%	20,7%
Η εγκληματικότητα	10,3%	11,9%	11,5%
Ο φόβος ενός πολέμου και η ένταση στην περιοχή μας	19,8%	12,4%	14,3%
Οι χαμηλοί μισθοί και οι συνθήκες εργασίας	74,6%	69,6%	70,9%

Πίνακας 10

Τι σας προκαλεί μεγαλύτερη ανησυχία για το μέλλον; (Ως 2 απαντήσεις - Ποσοστά επί του αριθμού των ερωτώμενων) Φύλο				
	Άνδρας	Γυναίκα	Άλλο/Δεν αποδέχομαι τη διάκριση	Σύνολο δείγματος
Η ανεργία	20,0%	23,3%	25,0%	21,4%
Η έλλειψη στέγης και τα ακριβά ενοίκια	44,5%	37,3%	50,0%	41,7%
Οι επιδημίες και οι ασθένειες	5,5%	7,8%	25,0%	6,6%
Η κλιματική κρίση και οι φυσικές καταστροφές	18,3%	23,8%	25,0%	20,5%
Η εγκληματικότητα	11,4%	11,9%	0,0%	11,5%
Ο φόβος ενός πολέμου και η ένταση στην περιοχή μας	14,5%	14,5%	0,0%	14,4%
Οι χαμηλοί μισθοί και οι συνθήκες εργασίας	72,1%	69,9%	50,0%	71,0%

(Αντικειμενική) οικονομική κατάσταση και (υποκειμενική) ταξική ένταξη

Στο τρέχον «κύμα» χρησιμοποιήσαμε για πρώτη φορά δύο κλασικές ερωτήσεις που περιλαμβάνονται συχνά στο Ευρωβαρόμετρο. Μία που περιγράφει την αντικειμενική οικονομική κατάσταση των ερωτώμενων (συχνότητα κατά την οποία αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην πληρωμή των λογαριασμών τους στο τέλος του μήνα) και μία που καταγράφει την υποκειμενική τους αντίληψη ως προς την κοινωνική τάξη στην οποία θεωρούν ότι ανήκουν.

Πρόκειται για ένα θέμα με ιδιαίτερο ενδιαφέρον γενικώς -με δεδομένη τη διεθνή συζήτηση για τη στροφή των εργατικών και λαϊκών στρωμάτων προς ακραία συντηρητικές και ακροδεξιές επιλογές- αλλά και στη χώρα μας,

ενόψει της μεγάλης συζήτησης περί της «μεσαίας τάξης» και του άμεσου αντίκτυπου που αυτή είχε στο εκλογικό αποτέλεσμα του 2019.

Ως προς την αντικειμενική οικονομική κατάσταση των νέων στη χώρα μας, καταγράφεται και εδώ η γενικευμένη δυσκολία που περιγράψαμε παραπάνω: το 57,0% δήλωσε ότι δυσκολεύεται να πληρώσει τις υποχρεώσεις του «κάποιες» ή «τις περισσότερες φορές» (Διάγραμμα 10). Πρόκειται για ένα εύρημα που συμβαδίζει με τα επίσημα ευρωπαϊκά δεδομένα, σύμφωνα με τα οποία το ποσοστό των νέων 15-29 ετών στην Ελλάδα που αντιμετωπίζει κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού είναι 35,4% (έναντι 25,3% μέσο όρο της ΕΕ των «27»), με τη χώρα μας να κατέχει τη (2η χειρότερη θέση στην ΕΕ^{iv}). Η ηλικιακή και έμφυλη διάσταση του προβλήματος φαίνεται στους Πίνακες 11 & 12.

Διάγραμμα 10 | Πόσο συχνά κατά τη διάρκεια του τελευταίου χρόνου δυσκολευτήκατε να πληρώσετε τις υποχρεώσεις/τους λογαριασμούς σας στο τέλος του μήνα;

Πίνακας 11

Πόσο συχνά κατά τη διάρκεια του τελευταίου χρόνου δυσκολευτήκατε να πληρώσετε τις υποχρεώσεις/τους λογαριασμούς σας στο τέλος του μήνα; Ηλικιακές κατηγορίες			
	17-24 ετών	25-34 ετών	Σύνολο δείγματος
Ποτέ/σχεδόν ποτέ	41,4%	40,8%	41,0%
Κάποιες/τις περισσότερες φορές	51,5%	58,9%	57,0%
ΔΞ/ΔΑ	7,0%	0,3%	2,0%

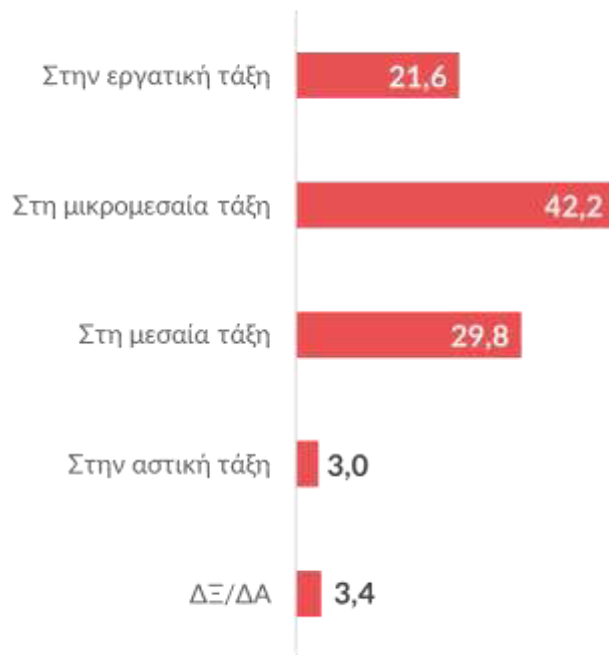
Πίνακας 12

Πόσο συχνά κατά τη διάρκεια του τελευταίου χρόνου δυσκολευτήκατε να πληρώσετε τις υποχρεώσεις/τους λογαριασμούς σας στο τέλος του μήνα; Φύλο					
	Άνδρας	Γυναίκα	Άλλο/Δεν αποδέχομαι τη διάκριση	Δεν απαντώ	Σύνολο δείγματος
Ποτέ/σχεδόν ποτέ	44,1%	36,1%	40,0%	100,0%	41,0%
Κάποιες/τις περισσότερες φορές	53,9%	62,0%	60,0%	0,0%	57,0%
ΔΞ/ΔΑ	2,0%	2,0%	0,0%	0,0%	2,0%

Αρκετά διαφορετική είναι ωστόσο η εικόνα σχετικά με την υποκειμενική ταξική ένταξη των νέων στη χώρα μας. Συγκεκριμένα, στην εργατική τάξη δηλώνει ότι ανήκει το 21,6%, στη μικρομεσαία τάξη το 42,2% και στη μεσαία τάξη το 29,8%, ενώ στην αστική τάξη αυτοπροσδιορίζεται μόνο το 3,0% (Διάγραμμα 11). Σε ό,τι αφορά στις επιμέρους ηλικίες, πιο κοντά στις λαϊκές κοινωνικές τάξεις (εργατική και μικρομεσαία) αυτοτοποθετούνται οι σχετικά μεγαλύτεροι/ες σε ηλικία, ενδεχομένως ως αποτέλεσμα της συνειδητο-

ποίησης που προκύπτει από την ένταξη στην αγορά εργασίας και τις αυξημένες οικονομικές δυσκολίες που είδαμε ήδη (Πίνακας 13), ενώ σε ό,τι αφορά στην έμφυλη διάσταση πιο μαζικά τοποθετούνται στην εργατική τάξη οι γυναίκες, σε σύγκριση με τους άντρες που αισθάνονται ότι ανήκουν κυρίως στη μικρομεσαία και στη μεσαία τάξη (Πίνακας 14), στοιχείο που ενδεχομένως σχετίζεται με τη μεγαλύτερη επισφάλεια που συνήθως βιώνουν οι γυναίκες στην αγορά εργασίας.

Διάγραμμα 11 | Θα λέγατε ότι εσείς προσωπικά και το νοικοκυριό σας ανήκετε...

Πίνακας 13

Θα λέγατε ότι εσείς προσωπικά και το νοικοκυριό σας ανήκετε... Ηλικιακές κατηγορίες			
	17-24 ετών	25-34 ετών	Σύνολο δείγματος
Στην εργατική τάξη	19,5%	22,3%	21,6%
Στη μικρομεσαία τάξη	32,8%	45,4%	42,2%
Στη μεσαία τάξη	37,5%	27,2%	29,8%
Στην αστική τάξη	3,9%	2,7%	3,0%
ΔΞ/ΔΑ	6,3%	2,4%	3,4%

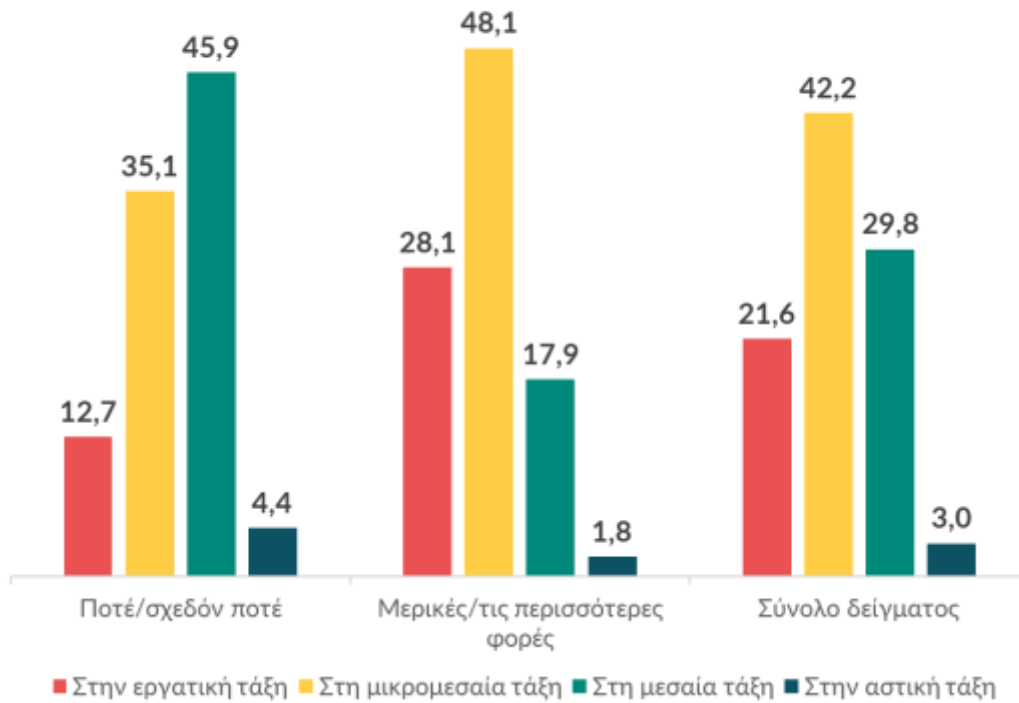
Πίνακας 14

Θα λέγατε ότι εσείς προσωπικά και το νοικοκυριό σας ανήκετε... Φύλο					
	Ανδρας	Γυναίκα	Άλλο/Δεν αποδέχομαι τη διάκριση	Δεν απαντώ	Σύνολο δείγματος
Στην εργατική τάξη	21,2%	21,8%	40,0%	0,0%	21,6%
Στη μικρομεσαία τάξη	42,4%	42,1%	40,0%	0,0%	42,2%
Στη μεσαία τάξη	32,3%	26,4%	20,0%	0,0%	29,8%
Στην αστική τάξη	2,4%	3,6%	0,0%	100,0%	3,0%
ΔΞ/ΔΑ	1,7%	6,1%	0,0%	0,0%	3,4%

Το στοιχείο ωστόσο που παρουσιάζει το μεγαλύτερο ενδιαφέρον είναι η διασταύρωση των δεδομένων που προκύπτουν από τις δύο παραπάνω ερωτήσεις, δηλαδή ο συνδυασμός της αντικειμενικής οικονομικής κατάστασης με την υποκειμενική ταξική ένταξη. Όπως παρατηρούμε (Διάγραμμα 12) και είναι ήδη γνωστό, ο ταξικός αυτοπροσδιορισμός είναι σύνθετο φαινόμενο που επηρεάζεται μεν σημαντικά, αλλά δεν καθορίζεται μονοσήμαντα από τους αντικειμενικούς και οικονομικούς όρους

της ζωής. Είναι χαρακτηριστικό ότι μεταξύ εκείνων που δήλωσαν ότι αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες, σχεδόν ένας/μία στους 5 (19,7%) θεωρεί ότι ανήκει στη μεσαία ή και στην αστική τάξη. Αυτό αποτελεί μια ένδειξη και της επιτελεστικής λειτουργίας του δημόσιου πολιτικού λόγου και του ρόλου που παίζουν στη διαμόρφωση της συνείδησης και της αυτο-εικόνας των πολιτών, όχι μόνο η τρέχουσα πραγματικότητα, αλλά και οι προσδοκίες τους.

Διάγραμμα 12 | Ταξική αυτοτοποθέτηση ανά επίπεδο οικονομικής δυσκολίας ("Πόσο συχνά αντιμετωπίζετε δυσκολία να πληρώσετε τους λογαριασμούς σας στο τέλος του μήνα;")

Κεφάλαιο Β | Πώς διαμορφώνουν τις απόψεις τους;

Ενημέρωση, πρότυπα & καθοριστικά γεγονότα μιας γενιάς

Όπως έχει συχνά επισημανθεί, η νέα γενιά -λόγω και της εξοικείωσής της με την ψηφιακή τεχνολογία, αλλά και άλλων παραγόντων, όπως η γνώση ξένων γλωσσών, η διαφορετική οργάνωση του χρόνου και η διαφορετική οριοθέτηση μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου στην εποχή μας- έχει εντελώς διαφορετικές συνήθειες από τις προηγούμενες γενιές, ιδίως σε σχέση με την ενημέρωση, τη διάθεση του ελεύθερου χρόνου κ.ο.κ. Πρόκειται για ένα στοιχείο που συχνά διαφοροποιεί σημαντικά τις εμπειρίες της, σε σχέση με εκείνες των μεγαλύτερων γενεών και οδηγεί εύλογα στο ερώτημα τι είναι εκείνο το στοιχείο που διαμορφώνει τις απόψεις των νέων σήμερα για τη ζωή και τον κόσμο.

Την πηγή πληροφόρησης και έμπνευσης επιχειρεί να αναζητήσει η παρούσα έρευνα σε τρία στοιχεία: Πρώτον, στις ενημερωτικές συνήθειες των νέων (από ποια μέσα ενημερώνονται, ποια θεωρούν περισσότερο αξιόπιστα, τι εκλαμβάνουν ως πολιτική ενημέρωση κ.λπ.). Δεύτερον, στα πρότυπα, στα πρόσωπα από τα οποία αντλούν έμπνευση και καθοδήγηση για τη ζωή τους, έξω από τον φιλικό και

οικογενειακό τους κύκλο. Και τρίτον, στα γεγονότα που αποτελούν σταθμούς στην πολιτικοποίηση και, κατά μία έννοια, διαμορφώνουν και την ίδια την αντίληψη της γενιάς.

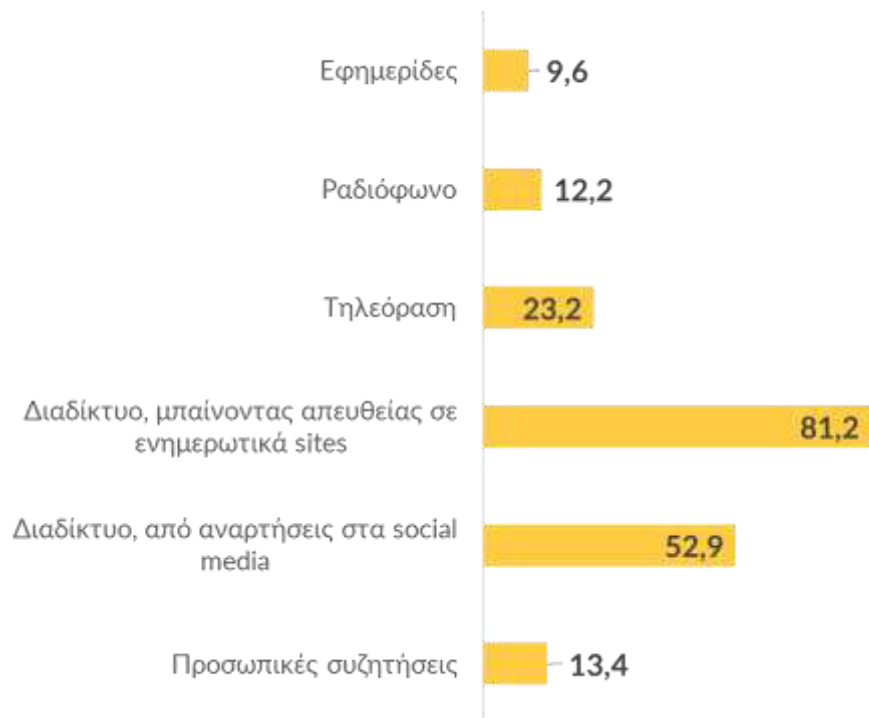
Επισκέπτες και επισκέπτριες των sites, που παίρνουν στα σοβαρά την πολιτική ενημέρωση

Ός προς τις πηγές της ενημέρωσης των νέων στη χώρα μας, οι απαντήσεις στην έρευνα δεν αφήνουν περιθώρια αμφιβολίας: το διαδίκτυο (και μάλιστα όχι, όπως θα περίμενε κανείς, τόσο τα social media όσο τα ίδια τα ενημερωτικά sites πρωτογενώς) αποτελεί τη βασική πηγή ενημέρωσης στην οποία συνήθως καταφεύγουν οι νέοι και οι νέες στη χώρα μας (Διάγραμμα 13).

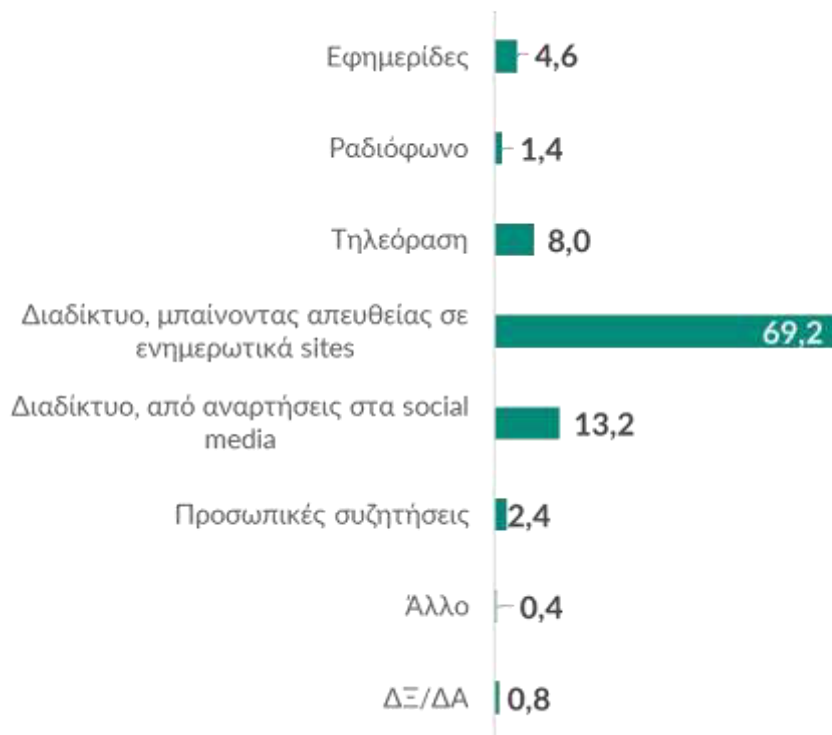
Αυτό ωστόσο που έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι η συγκεκριμένη πρωτοκαθεδρία επιβεβαιώνεται και ενισχύεται στην ερώτηση για το (ένα) μέσο που επιλέγουν για αξιόπιστη ενημέρωση όταν προκύψει ένα μείζον θέμα στην επικαιρότητα (Διάγραμμα 14).

Ός προς τις επιμέρους ηλικιακές και έμφυλες κατηγορίες, επισημαίνεται η συγκριτικά πιο αυξημένη ροπή των μεγαλύτερων σε ηλικία (25-34 ετών) στις εφημερίδες και ιδίως στο ραδιόφωνο σε σύγκριση με τους/τις νεότερους/ες, αλλά και η συγκριτικά μεγαλύτερη προτίμηση των γυναικών στην τηλεόραση, στο ραδιόφωνο και στα social media για την ενημέρωσή τους (Πίνακες 15 & 16).

Διάγραμμα 13 | Ποιο μέσο χρησιμοποιείτε συχνότερα για να μαθαίνετε την επικαιρότητα; (Ως 2 επιλογές - ποσοστά στη βάση του αριθμού των ερωτώμενων)

Διάγραμμα 14 | Αν συμβεί κάποιο σημαντικό πολιτικό/οικονομικό διεθνές ή εσωτερικό γεγονός, ποιο μέσο θα επιλέξετε για να ενημερωθείτε με μεγαλύτερη αξιοπιστία; (1 επιλογή)

Πίνακας 15

Μέσο από το οποίο ενημερώνονται συχνότερα για την επικαιρότητα Ηλικιακές κατηγορίες (Δύο απαντήσεις - Ποσοστό στη βάση του αριθμού των ερωτώμενων)			
	17-24 ετών	25-34 ετών	Σύνολο δείγματος
Εφημερίδες	7,8%	10,2%	9,6%
Ραδιόφωνο	3,9%	15,1%	12,2%
Τηλεόραση	24,2%	22,9%	23,2%
Διαδίκτυο, μπαίνοντας απευθείας σε ενημερωτικά sites	82,8%	80,6%	81,2%
Διαδίκτυο, από αναρτήσεις στα social media	60,2%	50,4%	52,9%
Προσωπικές συζητήσεις	18,0%	11,9%	13,4%

Πίνακας 16

Μέσο από το οποίο ενημερώνονται συχνότερα για την επικαιρότητα Φύλο (Δύο απαντήσεις - Ποσοστό στη βάση του αριθμού των ερωτώμενων)				
	Άνδρας	Γυναίκα	Άλλο/Δεν αποδέχομαι τη διάκριση	Σύνολο δείγματος
Εφημερίδες	9,8%	9,2%	20,0%	9,6%
Ραδιόφωνο	11,4%	13,3%	20,0%	12,2%
Τηλεόραση	22,6%	24,0%	20,0%	23,1%
Διαδίκτυο, μπαίνοντας απευθείας σε ενημερωτικά sites	85,2%	75,0%	80,0%	81,1%
Διαδίκτυο, από αναρτήσεις στα social media	51,9%	55,1%	40,0%	53,0%
Προσωπικές συζητήσεις	11,4%	16,3%	20,0%	13,5%

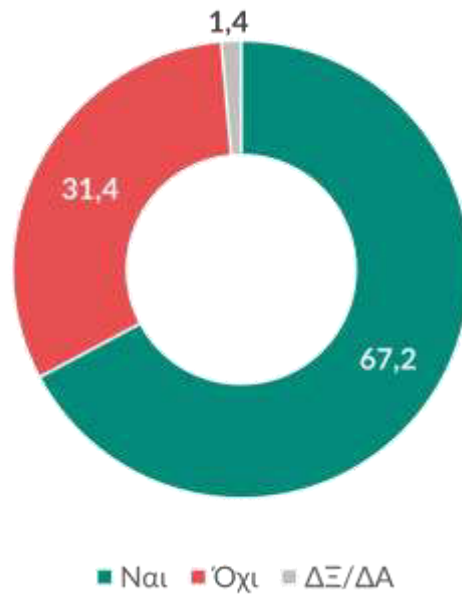
Μέσα σε αυτό το πλαίσιο γενικευμένης διαδικτυακής ενημέρωσης εύλογα αναρωτιέται κανείς αν και πόσος χώρος υπάρχει για την παρακολούθηση πολιτικών ομιλιών, συζητήσεων κ.λπ., για μία με άλλα λόγια πιο ευθεία πολιτική ενημέρωση. Τα αποτελέσματα είναι σε μεγάλο βαθμό μη αναμενόμενα, ακόμα και αν κανείς συνυπολογίσει το συγκριτικά μεγαλύτερο πολιτικό ενδιαφέρον και το υψηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο όσων μετέχουν συνήθως σε έρευνες όπως η παρούσα.

Πράγματι, ενώ η παρακολούθηση μιας ομιλίας από το βήμα της βουλής ή ενός πολιτικού πάνελ ή μιας πολιτικής συνέντευξης στην τηλεόραση είναι μια εικόνα που συνήθως συσχετίζουμε με μεγαλύτερες ηλικίες, οι απαντήσεις στην έρευνά μας υποδεικνύουν ότι η συντριπτική πλειοψηφία της νεότερης γενιάς (67,2%) παρακολουθεί πολιτικές ομιλίες και συζητήσεις (Διάγραμμα 15), με περισσότερους/ες όσους/ες ανήκουν στην ηλικιακή κατηγορία των 17-24 ετών και τους άνδρες (Πίνακες 17 & 18).

Αυτό δε που είναι ακόμη πιο ενδιαφέρον είναι η πηγή της εν λόγω ενημέρωσης. Θέλοντας να διερευνήσουμε σε τι βαθμό η τριβή με την πολιτική επικαιρότητα γίνεται με όρους σοβαρότητας ή με χιουμοριστική διάθεση (για «τρολάρισμα»), ζητήσαμε από τους ερωτώμενους και τις ερωτώμενες να προσδιορίσουν συγκεκριμένα πού παρακολουθούν πολιτικές ομιλίες και συζητήσεις.

Οι απαντήσεις τους δείχνουν πολύ μικρή επίδραση των θεωρούμενων ως πιο νεανικών επιλογών επαφής με την πολιτική επικαιρότητα (είτε πρόκειται για στρατευμένους λογαριασμούς στα social media τύπου «Ομάδα Αλήθειας» ή «Ομάδα Μνήμης» είτε για χιουμοριστικές ιστοσελίδες και λογαριασμούς, όπως το Luben ή το Κουλούρι). Αντίθετα, κύριες πηγές απευθείας πολιτικής ενημέρωσης (πολιτικές ομιλίες ή συζητήσεις) αποτελούν κατά σειρά τα δελτία ειδήσεων και οι τηλεοπτικές εκπομπές των καναλιών (26,2%), το κανάλι της Βουλής (22,3%), οι εφημερίδες και οι ενημερωτικές ιστοσελίδες (22,0%) και οι επίσημοι λογαριασμοί στα social media πολιτικών προσώπων και κομμάτων (Διάγραμμα 16).

Διάγραμμα 15 | Παρακολουθείτε πολιτικές συζητήσεις (π.χ. στη Βουλή ή σε πάνελ μεταξύ εκπροσώπων κομμάτων, συνεντεύξεις πολιτικών κ.λπ.);

Πίνακας 17

Παρακολουθείτε πολιτικές συζητήσεις; Ηλικιακές κατηγορίες			
	17-24 ετών	25-34 ετών	Σύνολο δείγματος
Ναι	74,2%	64,8%	67,2%
Όχι	23,4%	34,1%	31,4%
ΔΞ/ΔΑ	2,3%	1,1%	1,4%

Πίνακας 18

Παρακολουθείτε πολιτικές συζητήσεις; Φύλο					
	Ανδρας	Γυναίκα	Άλλο/Δεν αποδέχομαι τη διάκριση	Δεν απαντώ	Σύνολο δείγματος
Ναι	76,1%	53,8%	80,0%	0,0%	67,2%
Όχι	22,6%	44,7%	20,0%	100,0%	31,4%
ΔΞ/ΔΑ	1,3%	1,5%	0,0%	0,0%	1,4%

Διάγραμμα 16 | Αν ναι, σε ποιο από τα παρακάτω μέσα είναι πιθανότερο να παρακολουθήσετε μια πολιτική ομιλία, συζήτηση ή συνέντευξη; (Μόνο επί όσων απάντησαν ότι παρακολουθούν πολιτικές ομιλίες κ.λπ.)

Χωρίς πρότυπα;

Στο ερώτημα αν υπάρχουν άνθρωποι, εκτός των συγγενών και των φίλων τους, που να λειτουργούν ως πρότυπα για τη ζωή τους, περίπου ένας/μία στους 3 απάντησε αρνητικά (29,2%). Οι υπόλοιποι/ες δήλωσαν ότι αντλούν

τα πρότυπά τους από το χώρο της επιστήμης (27,0%), της τέχνης (16,8%), της πολιτικής (12,8%) και λιγότερο του αθλητισμού (6,2%) και του θεάματος (1,0%) (Διάγραμμα 17). Οι ηλικιακές και έμφυλες διαφοροποιήσεις παρουσιάζονται στους Πίνακες 19 & 20 αντίστοιχα.

Διάγραμμα 17 | Υπάρχουν άνθρωποι που λειτουργούν για σας ως πρότυπα, σε σχέση με τις ηθικές σας αξίες, τις απόψεις σας για τη ζωή, την κοινωνική συμπεριφορά σας, τις πολιτικές σας θέσεις κ.λπ.; Και αν ναι από ποιο χώρο κυρίως προέρχονται;

Πίνακας 19

Υπάρχουν άνθρωποι - εκτός από συγγενείς και φίλους- που λειτουργούν για σας ως πρότυπα; Ηλικιακές κατηγορίες			
	17-24 ετών	25-34 ετών	Σύνολο δείγματος
Του αθλητισμού	6,3%	6,2%	6,2%
Της τέχνης	14,8%	17,5%	16,8%
Του θεάματος	1,6%	0,8%	1,0%
Της επιστήμης	22,7%	28,5%	27,0%
Της πολιτικής	18,0%	11,0%	12,8%
Άλλο	4,7%	0,8%	1,8%
Όχι δεν υπάρχουν	25,8%	30,4%	29,2%
ΔΞ/ΔΑ	6,3%	4,8%	5,2%

Πίνακας 20

Υπάρχουν άνθρωποι - εκτός από συγγενείς και φίλους- που λειτουργούν για σας ως πρότυπα; Φύλο					
	Άνδρας	Γυναίκα	Άλλο/Δεν αποδέχομαι τη διάκριση	Δεν απαντώ	Σύνολο δείγματος
Του αθλητισμού	7,7%	4,1%	0,0%	0,0%	6,2%
Της τέχνης	14,1%	20,3%	40,0%	0,0%	16,8%
Του θεάματος	1,3%	0,5%	0,0%	0,0%	1,0%
Της επιστήμης	27,6%	26,4%	20,0%	0,0%	27,0%
Της πολιτικής	16,8%	6,6%	20,0%	0,0%	12,8%
Άλλο	2,0%	1,5%	0,0%	0,0%	1,8%
Όχι δεν υπάρχουν	25,9%	34,0%	20,0%	100,0%	29,2%
ΔΞ/ΔΑ	4,4%	6,6%	0,0%	0,0%	5,2%

Από το μνημόνιο στην πανδημία: η γενεαλογία μίας (;) γενιάς

Η ερώτηση που αφορά τα καθοριστικά για την πολιτικοποίησή τους γεγονότα είναι μία από τις μακροπρόθεσμα πλέον διαφωτιστικές. Η γενιά, ως κοινωνιολογικό μέγεθος, δεν αφορά μόνο την ηλικία και τη χρονολογία της γέννησης, αλλά τα ιδιαίτερα ιστορικά γεγονότα και τις συνθήκες που καθορίζουν τα βιώματα και την αντίληψη των ανθρώπων, ομογενοποιούν μια γενιά και τη διακρίνουν από τις προηγούμενες και τις επόμενες.

Με δεδομένη την ταραγμένη περίοδο που προηγήθηκε -την εποχή δηλαδή που οι σημερινοί νέοι και νέες ηλικίας 17-34 ετών διαμόρφωναν την προσωπικότητά τους και τη γνώμη τους για τον κόσμο και πολιτικοποιούνταν σταδιακά, είναι πολλά τα γεγονότα που θα μπορούσε κανείς να υποθέσει ότι έπαιξαν έναν τέτοιο ρόλο. Μάλιστα, καθώς μεγάλα γεγονότα διαδέχτηκαν στην πρόσφατη ελληνική ιστορία το ένα το άλλο και επομένως η διάρκεια της επίδρασης του καθενός περιορίστηκε καθώς κάτι νέο ερχόταν κάθε φορά στο προσκήνιο, παρατηρεί κανείς μια αναμενόμενη ηλικιακή διαφοροποίηση, που μας οδηγεί να επερωτήσουμε, έστω και υπαινικτικά, την εσωτερική ομοιογένεια της νέας γενιάς σήμερα.

Έτσι, στο σύνολο του δείγματος το πλέον επιδραστικό πολιτικά γεγονός είναι η υπογραφή των μνημονίων από τη ΝΔ και το ΠΑΣΟΚ (33,4%), ακολουθούμενο από τη δολοφονία του Αλέξανδρου Γρηγορόπουλου και τα γεγονότα του Δεκέμβρη του 2008 (28,0%), αλλά και το δημοψήφισμα του Ιουλίου του 2015 (25,2%), τη Συμφωνία των

Πρεσπών (24,7%) και την προσφυγική κρίση (22,1%) (Διάγραμμα 18).

Οι διαφοροποιήσεις ωστόσο που καταγράφονται στις δύο επιμέρους ηλικιακές κατηγορίες που μελετάμε είναι σημαντικές. Για όσους/όσες είναι μεταξύ 17 και 24 ετών, το πλέον επιδραστικό γεγονός είναι η Συμφωνία των Πρεσπών (30,1%) ακολουθούμενη από το δημοψήφισμα του 2015 (29,3%), την υπογραφή των μνημονίων από τη ΝΔ και το ΠΑΣΟΚ (25,2%) και την προσφυγική κρίση (20,3%). Αντίθετα, για τους μεγαλύτερους και τις μεγαλύτερες (25-34 ετών), πρώτο σε επιδραστικότητα γεγονός αναδεικνύεται η υπογραφή των μνημονίων από τη ΝΔ και το ΠΑΣΟΚ (36,2%) και ακολουθούν η δολοφονία Γρηγορόπουλου (32,6%) και με μεγάλη διαφορά τα υπόλοιπα. Αξιοσημείωτο είναι δε ότι -λόγω και ηλικίας- ένα σαφώς μεγαλύτερο ποσοστό (6,6%) σε σύγκριση με τη νεότερη ηλικιακή ομάδα επέλεξε και τις κινητοποιήσεις του 2006/7 για το άρθρο 16 (Πίνακας 21).

Σε ό,τι αφορά το φύλο, είναι ενδιαφέρον ότι οι γυναίκες επιλέγουν περισσότερο συγκριτικά ως καθοριστικά για την πολιτικοποίησή τους γεγονότα που έχουν και μία πιο έντονα ανθρωπινή διάσταση (δολοφονία Γρηγορόπουλου - 33,0%, προσφυγική κρίση - 27,7%, δολοφονία Φύσσα - 20,9%, αλλά και δολοφονία Ζακ Κωστόπουλου - 9,4%). Μοναδική εξαίρεση αποτελεί ο εμπρησμός του υποκαταστήματος της τράπεζας Marfin που συγκριτικά επηρέασε περισσότερο τους άνδρες (13,8%) (Πίνακας 22).

Στο πλαίσιο των επιδραστικών γεγονότων, αλλά ξεχωριστά για λόγους μεθοδολογικούς, μελετήσαμε και τέσσερα από τα πλέον πρόσφατα

γεγονότα που έλαβαν χώρα μετά το 2020 που πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά η έρευνα. Μεταξύ αυτών εκείνο που επηρέασε περισσότερο τους νέους και τις νέες στη χώρα μας φαίνεται να είναι η πανδημία του κορονοϊού (το 57,4% επηρεάστηκε προς κάποια κατεύθυνση), ακολουθούμενη από την εισβολή της Ρωσίας και τον πόλεμο στην Ουκρανία (το 51,2% επηρεάστηκε), τη δίκη των στελεχών της Χρυσής Αυγής (το 47,2% επηρεάστηκε) και, τέλος, το κίνημα ΜεToo (το 42,8% επηρεάστηκε) (Διάγραμμα 19).

Σε ό,τι αφορά τις επιμέρους ηλικίες, πιο έντονα επηρεάστηκαν από αυτά τα τέσσερα πρόσφατα γεγονότα όσοι και όσες είναι μεταξύ 17 και 24 ετών, όπως είναι λογικό αφού τώρα διαμορφώνουν την πολιτική τους ταυτότητα, ενώ σε ό,τι αφορά τις έμφυλες διαφοροποιήσεις, αξίζει να σημειωθεί -αν και αναμενόμενο- το γεγονός ότι συγκριτικά οι γυναίκες επηρεάστηκαν περισσότερο από το κίνημα ΜεToo (Πίνακες 23 & 24).

Διάγραμμα 18 | Αν έπρεπε να επιλέξετε μεταξύ των παρακάτω γεγονότων, ποια 2 θα λέγατε ότι επηρέασαν περισσότερο τις δικές σας πολιτικές απόψεις;

Πίνακας 21

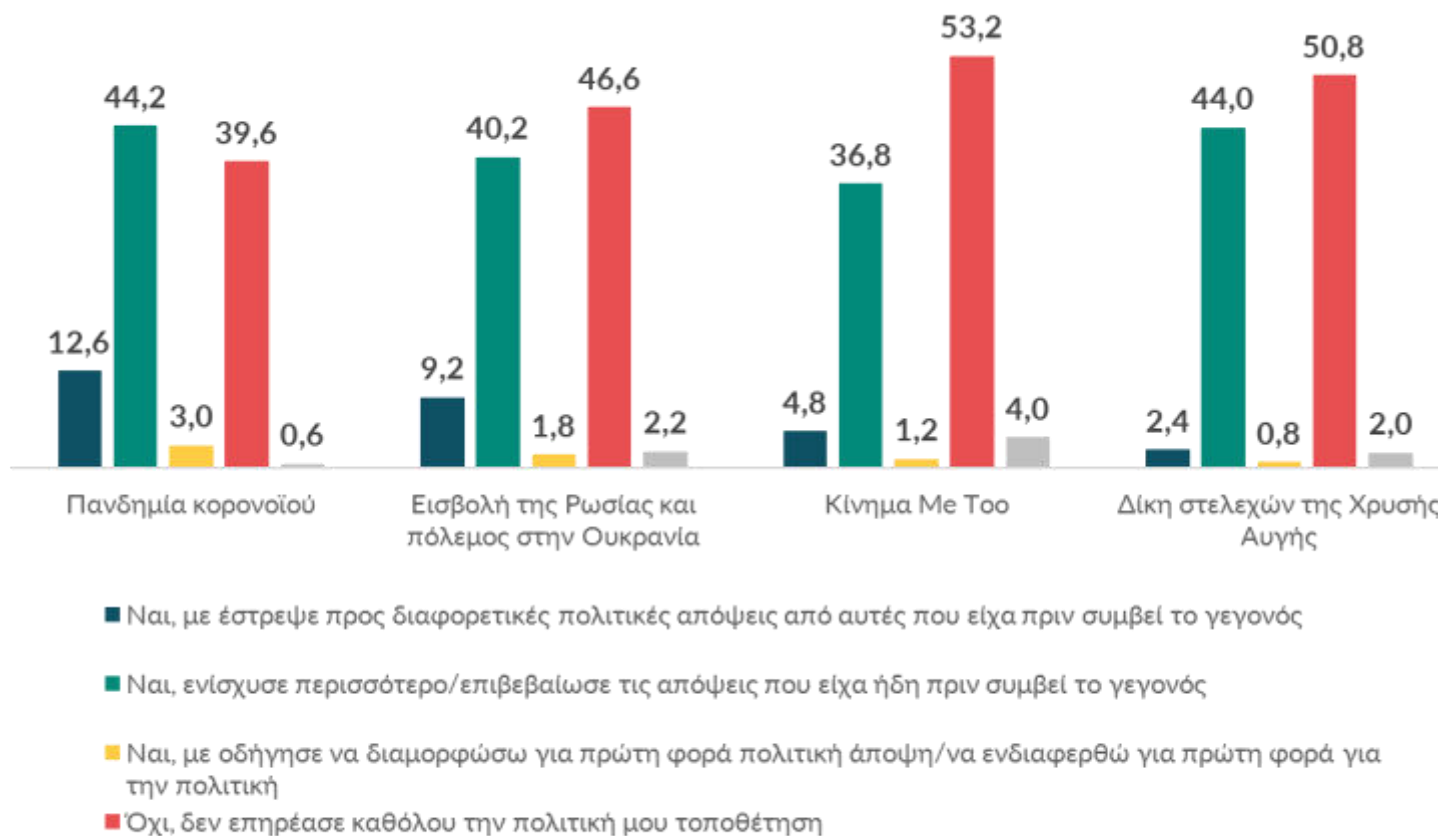
Επιδραστικά πολιτικά γεγονότα Ηλικιακές κατηγορίες (Ως 2 απαντήσεις - Ποσοστά βάσει αριθμού ερωτώμενων)			
	17-24 ετών	25-34 ετών	Σύνολο δείγματος
Καταλήψεις κατά της αναθεώρησης του άρθρου 16 του Συντάγματος (2006/2007)	0,8%	6,6%	5,2%
Δολοφονία Γρηγορόπουλου / γεγονότα Δεκέμβρη 2008	14,6%	32,6%	28,0%
Συμφωνία των Πρεσπών	30,1%	22,9%	24,7%
Δημοψήφισμα Ιουλίου 2015	29,3%	23,8%	25,2%
Υπογραφή Μνημονίων από ΝΔ-ΠΑΣΟΚ	25,2%	36,2%	33,4%
Υπογραφή Μνημονίου από τον ΣΥΡΙΖΑ	19,5%	17,4%	17,9%
Μαθητικές κινητοποιήσεις για το κλίμα	4,9%	0,0%	1,2%
Δολοφονία Παύλου Φύσσα	21,1%	13,0%	15,1%
Δολοφονία Ζακ Κωστόπουλου	10,6%	4,4%	6,0%
Προσφυγική κρίση	20,3%	22,7%	22,1%
Εμπρησμός καταστήματος της τράπεζας Marfin κατά τη διάρκεια αντιμνημονιακής διαδήλωσης το 2010	10,6%	12,4%	12,0%

Πίνακας 22

Επιδραστικά πολιτικά γεγονότα Φύλο (Ως 2 απαντήσεις - Ποσοστά βάσει αριθμού ερωτώμενων)				
	Άνδρας	Γυναίκα	Άλλο/Δεν αποδέχομαι τη διάκριση	Σύνολο δείγματος
Καταλήψεις κατά της αναθεώρησης του άρθρου 16 του Συντάγματος (2006/2007)	4,8%	4,7%	25,0%	5,0%
Δολοφονία Γρηγορόπουλου / γεγονότα Δεκέμβρη 2008	24,6%	33,0%	25,0%	27,9%
Συμφωνία των Πρεσπών	28,7%	18,8%	25,0%	24,8%
Δημοψήφισμα Ιουλίου 2015	28,7%	19,9%	25,0%	25,2%
Υπογραφή Μνημονίων από ΝΔ-ΠΑΣΟΚ	37,4%	26,7%	75,0%	33,5%
Υπογραφή Μνημονίου από τον ΣΥΡΙΖΑ	18,3%	17,3%	25,0%	18,0%
[Μαθητικές κινητοποιήσεις για το κλίμα]	1,4%	1,0%	0,0%	1,2%
Δολοφονία Παύλου Φύσσα	11,4%	20,9%	0,0%	15,1%
Δολοφονία Ζακ Κωστόπουλου	3,8%	9,4%	0,0%	6,0%
Προσφυγική κρίση	18,7%	27,7%	0,0%	22,1%
Εμπρησμός καταστήματος της τράπεζας Marfin κατά τη διάρκεια αντιμνημονιακής διαδήλωσης το 2010	13,8%	9,4%	0,0%	12,0%

Διάγραμμα 19 | Πρόσφατα γεγονότα – Επηρέασε το καθένα από αυτά την πολιτική σας τοποθέτηση και με ποιον κυρίως τρόπο;

Πίνακας 23

Σας επηρέασαν τα πρόσφατα γεγονότα και πώς; Ηλικιακές κατηγορίες									
		17-24 ετών	25-34 ετών	Σύνολο δείγματος			17-24 ετών	25-34 ετών	Σύνολο δείγματος
Πανδημία κορονοϊού	Ναι, με έστρεψε προς διαφορετικές πολιτικές απόψεις	18,8%	10,5%	12,6%	Κίνημα MeToo	Ναι, με έστρεψε προς διαφορετικές πολιτικές απόψεις	7,0%	4,0%	4,8%
	Ναι, ενίσχυσε περισσότερο/ επιβεβαίωσε τις απόψεις που είχα ήδη	42,2%	44,9%	44,2%		Ναι, ενίσχυσε περισσότερο/ επιβεβαίωσε τις απόψεις που είχα ήδη	41,4%	35,2%	36,8%
	Ναι, με οδήγησε να διαμορφώσω για πρώτη φορά πολιτική άποψη	5,5%	2,2%	3,0%		Ναι, με οδήγησε να διαμορφώσω για πρώτη φορά πολιτική άποψη	2,3%	0,8%	1,2%
	Όχι, δεν επηρέασε καθόλου την πολιτική μου τοποθέτηση	32,8%	41,9%	39,6%		Όχι, δεν επηρέασε καθόλου την πολιτική μου τοποθέτηση	45,3%	55,9%	53,2%
	ΔΞ/ΔΑ	0,8%	0,5%	0,6%		ΔΞ/ΔΑ	3,9%	4,0%	4,0%
Εισβολή της Ρωσίας και πόλεμος στην Ουκρανία	Ναι, με έστρεψε προς διαφορετικές πολιτικές απόψεις	11,7%	8,3%	9,2%	Δίκη στελεχών της Χρυσής Αυγής	Ναι, με έστρεψε προς διαφορετικές πολιτικές απόψεις	2,3%	2,4%	2,4%
	Ναι, ενίσχυσε περισσότερο/ επιβεβαίωσε τις απόψεις που είχα ήδη	46,9%	37,9%	40,2%		Ναι, ενίσχυσε περισσότερο/ επιβεβαίωσε τις απόψεις που είχα ήδη	50,0%	41,9%	44,0%
	Ναι, με οδήγησε να διαμορφώσω για πρώτη φορά πολιτική άποψη	3,9%	1,1%	1,8%		Ναι, με οδήγησε να διαμορφώσω για πρώτη φορά πολιτική άποψη	1,6%	0,5%	0,8%
	Όχι, δεν επηρέασε καθόλου την πολιτική μου τοποθέτηση	34,4%	50,8%	46,6%		Όχι, δεν επηρέασε καθόλου την πολιτική μου τοποθέτηση	43,8%	53,2%	50,8%
	ΔΞ/ΔΑ	3,1%	1,9%	2,2%		ΔΞ/ΔΑ	2,3%	1,9%	2,0%

Πίνακας 24

Σας επηρέασαν τα πρόσφατα γεγονότα και πώς; Φύλο													
		Άνδρας	Γυναίκα	Άλλο/Δεν αποδέχομαι τη διάκριση	Δεν απαντώ	Σύνολο δείγματος			Άνδρας	Γυναίκα	Άλλο/Δεν αποδέχομαι τη διάκριση	Δεν απαντώ	Σύνολο δείγματος
Πανδημία κορονοϊού	Ναι, με έστρεψε προς διαφορετικές πολιτικές απόψεις	14,8%	9,1%	20,0%	0,0%	12,6%	Κίνημα MeToo	Ναι, με έστρεψε προς διαφορετικές πολιτικές απόψεις	4,4%	5,1%	20,0%	0,0%	4,8%
	Ναι, ενίσχυσε περισσότερο/επιβεβαίωσε τις απόψεις που είχα ήδη	42,4%	47,7%	20,0%	0,0%	44,2%		Ναι, ενίσχυσε περισσότερο/επιβεβαίωσε τις απόψεις που είχα ήδη	35,7%	39,1%	20,0%	0,0%	36,8%
	Ναι, με οδήγησε να διαμορφώσω για πρώτη φορά πολιτική άποψη	1,3%	5,6%	0,0%	0,0%	3,0%		Ναι, με οδήγησε να διαμορφώσω για πρώτη φορά πολιτική άποψη	1,3%	1,0%	0,0%	0,0%	1,2%
	Όχι, δεν επηρέασε καθόλου την πολιτική μου τοποθέτηση	40,7%	37,6%	60,0%	0,0%	39,6%		Όχι, δεν επηρέασε καθόλου την πολιτική μου τοποθέτηση	54,9%	50,8%	60,0%	0,0%	53,2%
	ΔΞ/ΔΑ	0,7%	0,0%	0,0%	100,0%	0,6%		ΔΞ/ΔΑ	3,7%	4,1%	0,0%	100,0%	4,0%
Εισβολή της Ρωσίας και πόλεμος στην Ουκρανία	Ναι, με έστρεψε προς διαφορετικές πολιτικές απόψεις	9,8%	7,6%	40,0%	0,0%	9,2%	Δίκη στελεχών της Χρυσής Αυγής	Ναι, με έστρεψε προς διαφορετικές πολιτικές απόψεις	2,0%	2,5%	20,0%	0,0%	2,4%
	Ναι, ενίσχυσε περισσότερο/επιβεβαίωσε τις απόψεις που είχα ήδη	40,4%	40,6%	20,0%	0,0%	40,2%		Ναι, ενίσχυσε περισσότερο/επιβεβαίωσε τις απόψεις που είχα ήδη	41,4%	47,7%	60,0%	0,0%	44,0%
	Ναι, με οδήγησε να διαμορφώσω για πρώτη φορά πολιτική άποψη	1,0%	3,0%	0,0%	0,0%	1,8%		Ναι, με οδήγησε να διαμορφώσω για πρώτη φορά πολιτική άποψη	0,7%	1,0%	0,0%	0,0%	0,8%
	Όχι, δεν επηρέασε καθόλου την πολιτική μου τοποθέτηση	47,5%	45,7%	40,0%	0,0%	46,6%		Όχι, δεν επηρέασε καθόλου την πολιτική μου τοποθέτηση	54,5%	46,2%	20,0%	0,0%	50,8%
	ΔΞ/ΔΑ	1,3%	3,0%	0,0%	100,0%	2,2%		ΔΞ/ΔΑ	1,3%	2,5%	0,0%	100,0%	2,0%

Κεφάλαιο Γ | Τι πιστεύουν;

Αξίες & κοινωνικές/πολιτικές απόψεις της νέας γενιάς

Στα προηγούμενα κεφάλαια είδαμε πώς ζουν αλλά και πώς ενήμερώνονται και, γενικότερα, πώς διαμορφώνουν την άποψη, τις αξίες και τα πρότυπά τους οι νέοι και οι νέες στην Ελλάδα σήμερα. Στη βάση αυτών, στο παρόν κεφάλαιο θα εξετάσουμε το αποτέλεσμα των παραπάνω βιωμάτων και διεργασιών, δηλαδή τις αξίες και τις κοινωνικές και πολιτικές απόψεις που έχει η νέα γενιά.

Αναλυτικότερα:

Αντιφάσεις της προοδευτικής και συντηρητικής ταυτότητας

Οι ερωτώμενοι και οι ερωτώμενες κλήθηκαν να τοποθετηθούν για ορισμένες προτάσεις που αφορούν δημόσιες πολιτικές στο πεδίο, με την ευρεία έννοια, των δικαιωμάτων. Συγκεκριμένα, οι νέοι και οι νέες που συμμετείχαν στην έρευνα ρωτήθηκαν για επτά θέματα που είχαν ρωτηθεί και σε προηγούμενα «κύματα», δηλαδή τη δημιουργία κλειστών κέντρων κράτησης των προσφύγων, τη νομιμοποίηση της χρήσης κάνναβης για ψυχαγωγικούς λόγους, την κατάργηση των ΜΑΤ, την κατάργηση του μαθήματος των θρησκευτικών, την κατοχύρωση του δικαιώματος της τεκνοθεσίας από τα ομόφυλα ζευγάρια, την κατάργηση της υποχρεωτικής στράτευσης, την κατάργηση των

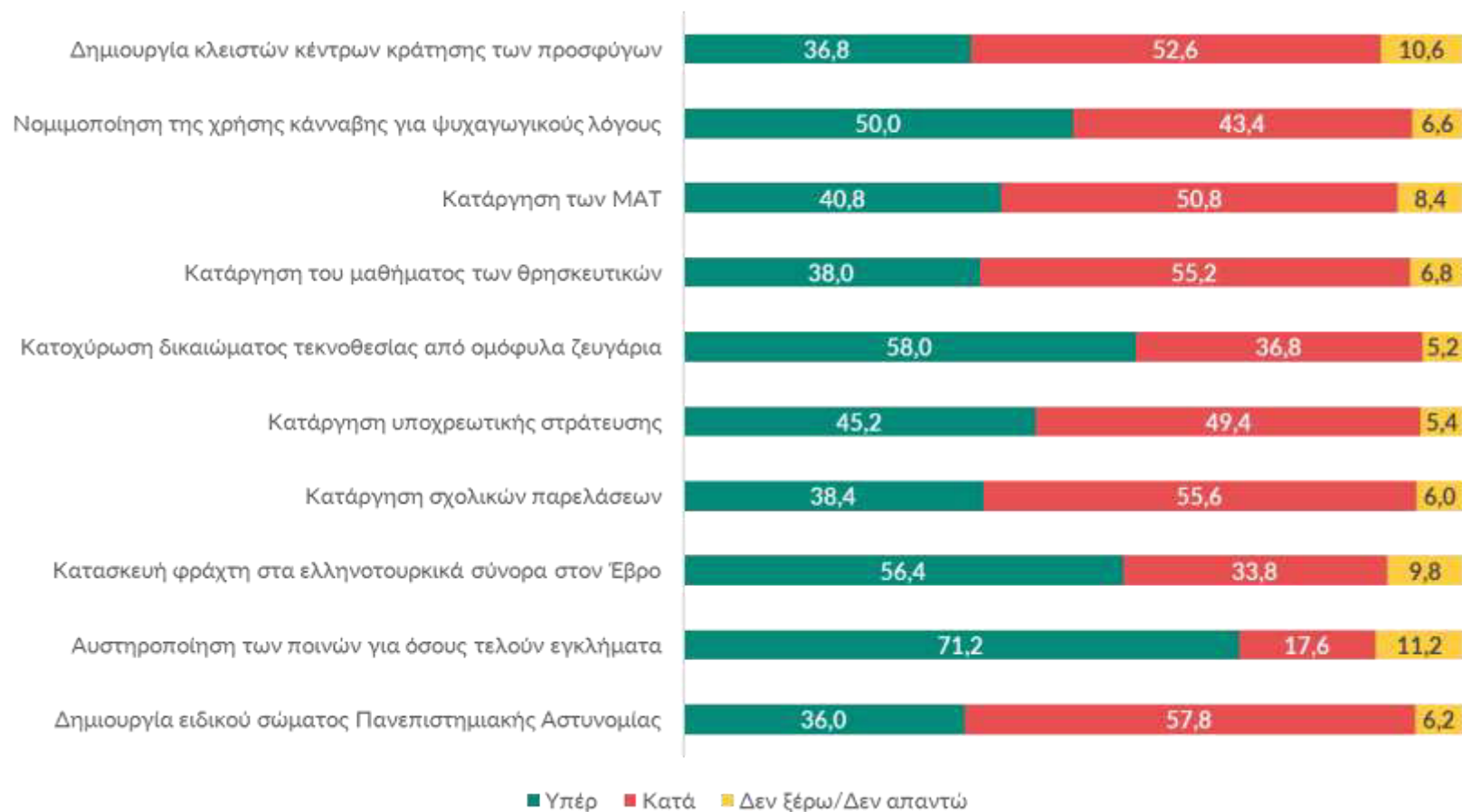
σχολικών παρελάσεων. Επιπροσθέτως δε ρωτήθηκαν και για τρία ακόμα θέματα που απασχόλησαν την επικαιρότητα πρόσφατα, και συγκεκριμένα την κατασκευή φράχτη στα ελληνοτουρκικά σύνορα στον Έβρο, την αυστηροποίηση των ποινών για όσους τελούν εγκλήματα και τη δημιουργία ειδικού σώματος Πανεπιστημιακής Αστυνομίας.

Από τις απαντήσεις στις ερωτήσεις αυτές (Διάγραμμα 20) προκύπτει ότι σε όλα τα θέματα υπάρχει τουλάχιστον ένας πυρήνας ενός τρίτου που υποστηρίζει την κάθε φορά προοδευτικότερη επιλογή, σε κάποιες δε περιπτώσεις και πλειοψηφικός. Εξάιρεση αποτελεί το ζήτημα της αυστηροποίησης των ποινών, γεγονός που σχετίζεται και με το πλαίσιο μέσα στο οποίο συζητήθηκε το συγκεκριμένο θέμα πρόσφατα, ως απόρροια του κινήματος MeToo και των δικών επί υποθέσεων που αυτό ανέδειξε.

Σε ό,τι δε αφορά την ηλικιακή διάσταση δεν φαίνεται να υπάρχει μία σαφής διαίρεση μεταξύ νεότερων και μεγαλύτερων σε ηλικία, αφού κατά περίπτωση κάπου παίρνουν συγκριτικά περισσότερο προοδευτικές θέσεις όσοι/ες είναι 17-24 ετών και κάπου άλλου όσοι/ες είναι 25-34 ετών (Πίνακας 25).

Αντίθετα, σαφέστερη είναι η έμφυλη διάσταση στα ζητήματα αυτά, με τις γυναίκες να τοποθετούνται συγκριτικά περισσότερο υπέρ των προοδευτικών κάθε φορά θέσεων, με εξαίρεση το ζήτημα της αυστηροποίησης των ποινών, για τους λόγους που προαναφέραμε (Πίνακας 26).

Διάγραμμα 20 | Παρακάτω υπάρχουν διάφορες πολιτικές προτάσεις για μια σειρά από θέματα. Είστε υπέρ ή κατά καθεμίας από αυτές;

Πίνακας 25

Δημόσιες πολιτικές Ηλικιακές κατηγορίες									
		17-24 ετών	25-34 ετών	Σύνολο δείγματος			17-24 ετών	25-34 ετών	Σύνολο δείγματος
Δημιουργία κλειστών κέντρων κράτησης των προσφύγων	Υπέρ	40,60%	35,50%	36,80%	Κατάργηση υποχρεωτικής στράτευσης	Υπέρ	53,10%	42,50%	45,20%
	Κατά	46,90%	54,60%	52,60%		Κατά	42,20%	51,90%	49,40%
	ΔΞ/ΔΑ	12,50%	9,90%	10,60%		ΔΞ/ΔΑ	4,70%	5,60%	5,40%
Νομιμοποίηση της χρήσης κάνναβης για ψυχαγωγικούς λόγους	Υπέρ	51,60%	49,50%	50,00%	Κατάργηση σχολικών παρελάσεων	Υπέρ	32,00%	40,60%	38,40%
	Κατά	43,00%	43,50%	43,40%		Κατά	60,20%	54,00%	55,60%
	ΔΞ/ΔΑ	5,50%	7,00%	6,60%		ΔΞ/ΔΑ	7,80%	5,40%	6,00%
Κατάργηση των MAT	Υπέρ	39,80%	41,10%	40,80%	Κατασκευή φράχτη στα ελληνοτουρκικά σύνορα στον Έβρο	Υπέρ	52,30%	57,80%	56,40%
	Κατά	49,20%	51,30%	50,80%		Κατά	35,90%	33,10%	33,80%
	ΔΞ/ΔΑ	10,90%	7,50%	8,40%		ΔΞ/ΔΑ	11,70%	9,10%	9,80%
Κατάργηση του μαθήματος των θρησκευτικών	Υπέρ	35,90%	38,70%	38,00%	Αυστηροποίηση των ποινών για όσους τελούν εγκλήματα	Υπέρ	66,40%	72,80%	71,20%
	Κατά	57,00%	54,60%	55,20%		Κατά	21,90%	16,10%	17,60%
	ΔΞ/ΔΑ	7,00%	6,70%	6,80%		ΔΞ/ΔΑ	11,70%	11,00%	11,20%
Κατοχύρωση δικαιώματος τεκνοθεσίας από ομόφυλα ζευγάρια	Υπέρ	57,00%	58,30%	58,00%	Δημιουργία ειδικού σώματος Πανεπιστημιακής Αστυνομίας	Υπέρ	34,40%	36,60%	36,00%
	Κατά	37,50%	36,60%	36,80%		Κατά	60,20%	57,00%	57,80%
	ΔΞ/ΔΑ	5,50%	5,10%	5,20%		ΔΞ/ΔΑ	5,50%	6,50%	6,20%

Πίνακας 26

Δημόσιες πολιτικές Φύλο													
		Ανδρας	Γυναίκα	Άλλο/Δεν αποδέχομαι τη διάκριση	Δεν απαντώ	Σύνολο δείγματος			Ανδρας	Γυναίκα	Άλλο/Δεν αποδέχομαι τη διάκριση	Δεν απαντώ	Σύνολο δείγματος
Δημιουργία κλειστών κέντρων κράτησης των προσφύγων	Υπέρ	40,7%	30,5%	40,0%	100,0%	36,8%	Κατάργηση υποχρεωτικής στρατεύσης	Υπέρ	43,8%	47,2%	60,0%	0,0%	45,2%
	Κατά	49,5%	57,4%	60,0%	0,0%	52,6%		Κατά	52,5%	44,7%	40,0%	100,0%	49,4%
	ΔΞ/ΔΑ	9,8%	12,2%	0,0%	0,0%	10,6%		ΔΞ/ΔΑ	3,7%	8,1%	0,0%	0,0%	5,4%
Νομιμοποίηση της χρήσης κάρναβης για ψυχαγωγικούς λόγους	Υπέρ	50,8%	48,2%	60,0%	100,0%	50,0%	Κατάργηση σχολικών παρελάσεων	Υπέρ	37,7%	39,1%	40,0%	100,0%	38,4%
	Κατά	43,4%	43,7%	40,0%	0,0%	43,4%		Κατά	57,9%	52,8%	40,0%	0,0%	55,6%
	ΔΞ/ΔΑ	5,7%	8,1%	0,0%	0,0%	6,6%		ΔΞ/ΔΑ	4,4%	8,1%	20,0%	0,0%	6,0%
Κατάργηση των ΜΑΤ	Υπέρ	35,7%	47,2%	80,0%	100,0%	40,8%	Κατασκευή φράχτη στα ελληνοτουρκικά σύνορα στον Έβρο	Υπέρ	58,9%	53,3%	20,0%	100,0%	56,4%
	Κατά	58,2%	40,6%	20,0%	0,0%	50,8%		Κατά	33,0%	34,5%	60,0%	0,0%	33,8%
	ΔΞ/ΔΑ	6,1%	12,2%	0,0%	0,0%	8,4%		ΔΞ/ΔΑ	8,1%	12,2%	20,0%	0,0%	9,8%
Κατάργηση του μαθήματος των θρησκευτικών	Υπέρ	35,0%	41,6%	60,0%	100,0%	38,0%	Αυστηροποίηση των ποινών για όσους τελούν εγκλήματα	Υπέρ	68,4%	75,6%	60,0%	100,0%	71,2%
	Κατά	58,9%	50,8%	20,0%	0,0%	55,2%		Κατά	20,9%	12,7%	20,0%	0,0%	17,6%
	ΔΞ/ΔΑ	6,1%	7,6%	20,0%	0,0%	6,8%		ΔΞ/ΔΑ	10,8%	11,7%	20,0%	0,0%	11,2%
Κατοχύρωση δικαιώματος τεκνοθεσίας από ομόφυλα ζευγάρια	Υπέρ	52,2%	67,5%	40,0%	0,0%	58,0%	Δημιουργία ειδικού σώματος Πανεπιστημιακής Αστυνομίας	Υπέρ	38,0%	33,5%	20,0%	0,0%	36,0%
	Κατά	43,1%	26,9%	40,0%	100,0%	36,8%		Κατά	57,6%	57,4%	80,0%	100,0%	57,8%
	ΔΞ/ΔΑ	4,7%	5,6%	20,0%	0,0%	5,2%		ΔΞ/ΔΑ	4,4%	9,1%	0,0%	0,0%	6,2%

Με βάση τις απαντήσεις στις προηγούμενες δέκα θεματικές διαμορφώσαμε έναν **δείκτη πρόοδου/συντήρησης**, ανάλογα με τον αριθμό των θεμάτων για τα οποία κάθε ερωτώμενος/η υποστήριξε την προοδευτική ή τη συντηρητική θέση αντίστοιχα. Η κατάταξη φαίνεται στο Διάγραμμα 21, από το οποίο προκύπτει ότι όσοι/όσες τοποθετούνται σε συντηρητικές θέσεις είναι συγκριτικά περισσότεροι από όσους/όσες τοποθετούνται σε προοδευτικές θέσεις. Ωστόσο, αυτό πρέπει να τονιστεί ότι δεν αφορά μια μετατόπιση της νέας γενιάς στη χώρα μας σε σύγκριση με προηγούμενα «κύματα» της έρευνας, αλλά με την προσθήκη των δύο θεμάτων της επικαιρότητας

που φαίνεται ότι διαπερνούν οριζόντια και τον προοδευτικό χώρο. Το ένα είναι το θέμα της αυστηροποίησης των ποινών, την εξήγηση επί του οποίου δώσαμε ήδη παραπάνω. Το δεύτερο είναι η κατασκευή του φράχτη στον Έβρο, μια πολιτική που -με διαφορετικό σκεπτικό και με κριτική διάθεση- υποστήριξε ωστόσο και μερίδα των κομμάτων της Αριστεράς, νομιμοποιώντας τη έτσι εμμέσως και στη συνείδηση των νέων ανθρώπων που τα ακολουθούν.

Περαιτέρω, σε ό,τι αφορά την ηλικιακή και την έμφυλη διάσταση ισχύουν όσα αναφέραμε παραπάνω και αποτυπώνονται στους Πίνακες 27 & 28.

Διάγραμμα 21 | Δείκτης πρόοδου-συντήρησης ("σκορ" με βάση τις προηγούμενες απαντήσεις)

Πίνακας 27

Δείκτης Προόδου Ηλικιακές κατηγορίες			
	17-24 ετών	15-34 ετών	Σύνολο δείγματος
Συντηρητικοί	14,1%	14,8%	14,6%
1	12,5%	12,1%	12,2%
2	12,5%	12,9%	12,8%
3	5,5%	8,3%	7,6%
4	8,6%	6,7%	7,2%
5	10,9%	5,4%	6,8%
6	5,5%	6,7%	6,4%
7	7,0%	10,2%	9,4%
8	8,6%	8,1%	8,2%
9	7,8%	9,4%	9,0%
Προοδευτικοί	7,0%	5,4%	5,8%

Πίνακας 28

Δείκτης Προόδου Φύλο					
	Άνδρας	Γυναίκα	Άλλο/Δεν αποδέχομαι τη διάκριση	Δεν απαντώ	Σύνολο δείγματος
Συντηρητικοί	15,2%	13,7%	20,0%	0,0%	14,6%
1	13,5%	10,7%	0,0%	0,0%	12,2%
2	14,1%	11,2%	0,0%	0,0%	12,8%
3	6,4%	9,6%	0,0%	0,0%	7,6%
4	7,7%	6,6%	0,0%	0,0%	7,2%
5	6,7%	6,1%	20,0%	100,0%	6,8%
6	6,1%	6,6%	20,0%	0,0%	6,4%
7	9,4%	9,1%	20,0%	0,0%	9,4%
8	5,7%	12,2%	0,0%	0,0%	8,2%
9	9,1%	9,1%	0,0%	0,0%	9,0%
Προοδευτικοί	6,1%	5,1%	20,0%	0,0%	5,8%

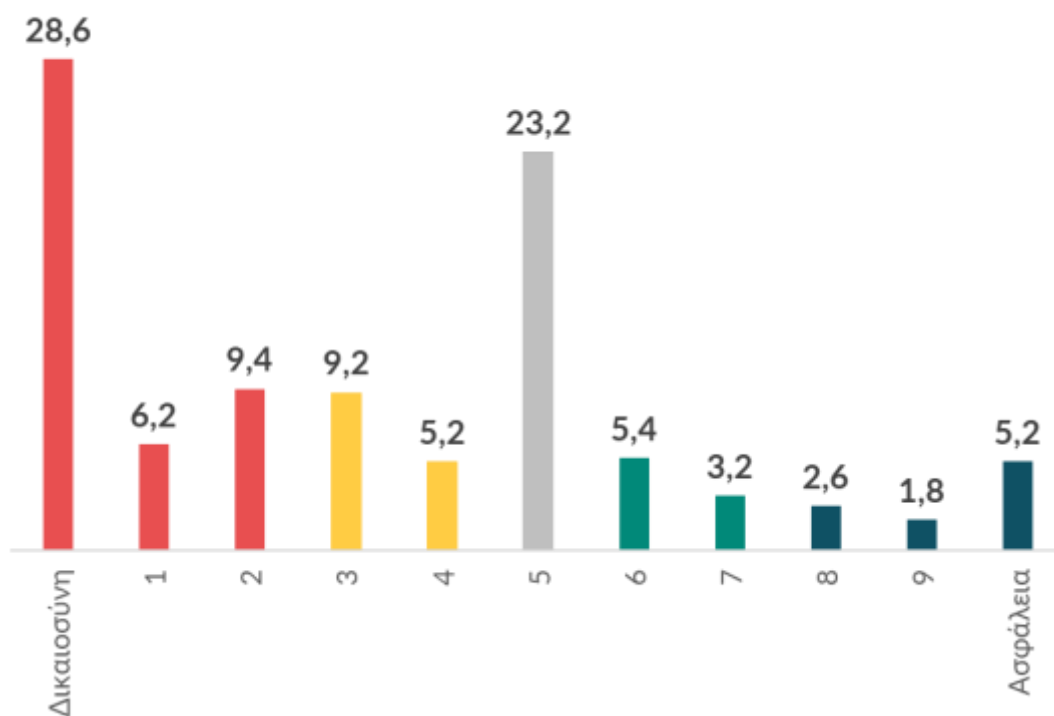
Χωρίς δίλημμα για τις προτεραιότητες της ελληνικής κοινωνίας και πολιτικής: Δικαιοσύνη και αλλαγή

Το επόμενο θέμα που διερευνήθηκε είναι η στάση των νέων στη χώρα μας πάνω σε δύο ζεύγη διλημάτων που αφορούν την κατεύθυνση της κοινωνίας και τις προτεραιότητες της πολιτικής, τα οποία μάλιστα -αν και στην ερώτησή μας δεν τα συνδέσαμε με αυτόαπηχούν εμμέσως και τις βασικές αντιπαρατιθέμενες λογικές των κομμάτων ενόψει των επικείμενων εθνικών εκλογών.

Ειδικότερα, στο δίλημμα «δικαιοσύνη ή ασφάλεια», η δικαιοσύνη επικρατεί κατά τρόπο συντριπτικό (Διάγραμμα 22), ενώ και στο δίλημμα «σταθερότητα ή αλλαγή» η νέα γενιά τάσσεται σαφώς υπέρ του δεύτερου (Διάγραμμα 23).

Σε ό,τι αφορά το δίλημμα μεταξύ δικαιοσύνης και ασφάλειας, η δικαιοσύνη λαμβάνει συγκριτικά ακόμα μεγαλύτερη υποστήριξη μεταξύ όσων ανήκουν στη νεότερη ηλικιακή υποκατηγορία (17-24 ετών) και των γυναικών (Πίνακες 29 & 30). Το ίδιο ισχύει, αν και με μικρότερη ένταση και για το δίλημμα σταθερότητα ή αλλαγή. (Πίνακες 31 & 32).

Διάγραμμα 22 | Τι πρέπει να είναι προτεραιότητα για την κοινωνία μας και την πολιτική:

Διάγραμμα 23 | Τι πρέπει να είναι προτεραιότητα για την κοινωνία μας και την πολιτική:

Πίνακας 29

Δικαιοσύνη ή Ασφάλεια; Ηλικιακές κατηγορίες			
	17-24 ετών	25-34 ετών	Σύνολο δείγματος
Δικαιοσύνη	30,5%	28,0%	28,6%
1	6,3%	6,2%	6,2%
2	9,4%	9,4%	9,4%
3	7,0%	9,9%	9,2%
4	4,7%	5,4%	5,2%
5	21,1%	23,9%	23,2%
6	7,0%	4,8%	5,4%
7	6,3%	2,2%	3,2%
8	0,8%	3,2%	2,6%
9	3,9%	1,1%	1,8%
Ασφάλεια	3,1%	5,9%	5,2%

Πίνακας 30

Δικαιοσύνη ή Ασφάλεια; Φύλο					
	Άνδρας	Γυναίκα	Άλλο/Δεν αποδέχομαι τη διάκριση	Δεν απαντώ	Σύνολο δείγματος
Δικαιοσύνη	27,9%	29,9%	0,0%	100,0%	28,6%
1	6,1%	6,6%	0,0%	0,0%	6,2%
2	8,8%	10,2%	20,0%	0,0%	9,4%
3	9,8%	8,1%	20,0%	0,0%	9,2%
4	4,7%	6,1%	0,0%	0,0%	5,2%
5	23,6%	21,8%	60,0%	0,0%	23,2%
6	5,1%	6,1%	0,0%	0,0%	5,4%
7	5,1%	0,5%	0,0%	0,0%	3,2%
8	2,7%	2,5%	0,0%	0,0%	2,6%
9	2,0%	1,5%	0,0%	0,0%	1,8%
Ασφάλεια	4,4%	6,6%	0,0%	0,0%	5,2%

Πίνακας 31

Σταθερότητα ή Αλλαγή; Ηλικιακές κατηγορίες			
	17-24 ετών	25-34 ετών	Σύνολο δείγματος
Σταθερότητα	13,3%	10,5%	11,2%
1	1,6%	1,9%	1,8%
2	3,1%	3,0%	3,0%
3	7,0%	5,9%	6,2%
4	5,5%	4,3%	4,6%
5	7,8%	17,2%	14,8%
6	9,4%	7,0%	7,6%
7	10,9%	9,1%	9,6%
8	10,2%	11,0%	10,8%
9	3,9%	5,4%	5,0%
Αλλαγή	27,3%	24,7%	25,4%

Πίνακας 32

Σταθερότητα ή Αλλαγή; Φύλο					
	Άνδρας	Γυναίκα	Άλλο/Δεν αποδέχομαι τη διάκριση	Δεν απαντώ	Σύνολο δείγματος
Σταθερότητα	13,1%	8,1%	20,0%	0,0%	11,2%
1	2,4%	1,0%	0,0%	0,0%	1,8%
2	3,4%	2,5%	0,0%	0,0%	3,0%
3	7,7%	4,1%	0,0%	0,0%	6,2%
4	3,4%	6,6%	0,0%	0,0%	4,6%
5	15,2%	13,7%	40,0%	0,0%	14,8%
6	6,1%	10,2%	0,0%	0,0%	7,6%
7	10,8%	7,6%	20,0%	0,0%	9,6%
8	8,1%	14,7%	20,0%	0,0%	10,8%
9	4,0%	6,6%	0,0%	0,0%	5,0%
Αλλαγή	25,9%	24,9%	0,0%	100,0%	25,4%

Αγανάκτηση για όσα μας αφορούν άμεσα και μπορούμε να επηρεάσουμε, λύπη και συμπόνοια προς τους άλλους και για όσα δεν μπορούμε να αλλάξουμε

Τέλος, ένα στοιχείο που προσπαθήσαμε να ανιχνεύσουμε μέσω της έρευνας είναι τα ακριβή συναισθήματα που προκαλούν συγκεκριμένες εικόνες της κοινωνικής πραγματικότητας. Ειδικότερα, στους ερωτώμενους και στις ερωτώμενες τέθηκαν θέματα όπως το προσφυγικό και τα ναυάγια που στοιχίζουν τη ζωή σε πρόσφυγες και μετανάστες, η αστεγία και η φτώχεια, η κρίση στέγης, η ενεργειακή κρίση, ο πόλεμος στην Ουκρανία, η έμφυλη βία και τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ προσώπων. Οι απαντήσεις απεικονίζονται στα [Διαγράμματα 24-30](#) και από την ανάλυσή τους προκύπτουν τα εξής γενικά συμπεράσματα:

Καταρχήν, οι νέοι και οι νέες γενικά χαρακτηρίζονται από υψηλό βαθμό ενσυναίσθησης, αφού τα συναισθήματα που εκφράζουν τάσσονται υπέρ το αδύναμου κάθε φορά μέρους. Ωστόσο, η βασική διαφοροποίηση που καταγράφεται είναι ότι το πιο ισχυρό συναίσθημα της αγανάκτησης -το οποίο είναι και δυνάμει περισσότερο κινητοποιητικό- αφορά κυρίως τα θέματα που τους/τις αφορούν άμεσα: στεγαστική και ενεργειακή κρίση, έμφυλη βία.

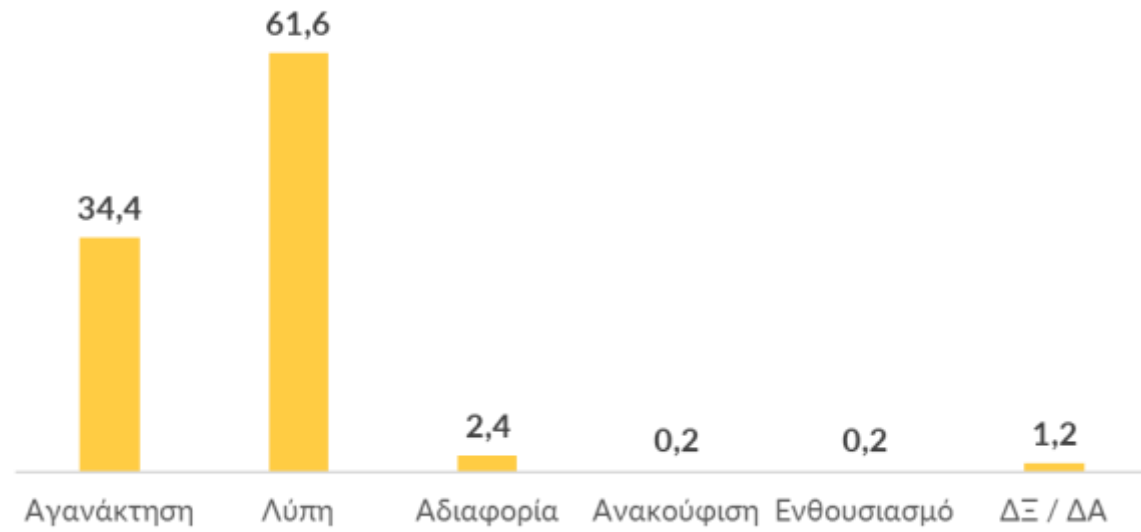
Αντίθετα, στα προβλήματα που οι ερωτώμενοι και οι ερωτώμενες θεωρούν ότι αφορούν τους άλλους (είτε γιατί είναι φαινόμενα που συμβαίνουν εκτός Ελλάδας, όπως ο πόλεμος στην Ουκρανία, είτε γιατί αφορούν πρόσωπα κοινωνικά περιθωριοποιημένα, όπως οι μετανάστες ή οι άστεγοι), το

κυρίαρχο συναίσθημα είναι αυτό της λύπης.

Μια συμπληρωματική ανάγνωση της διαφοροποίησης αυτής έχει να κάνει και με το αίσθημα δύναμης ή αδυναμίας σε σχέση με κάθε κατάσταση: αγανάκτηση φαίνεται να εκφράζεται για τα κοντινά γεγονότα, με την έννοια ότι οι ερωτώμενοι και οι ερωτώμενες αισθάνονται ότι μπορούν να τα επηρεάσουν (π.χ. με την κοινωνική τους δράση, την ψήφο τους κ.λπ.), ενώ λύπη αισθάνονται για γεγονότα είτε απομακρυσμένα είτε ευρύτερης αιτιολογίας (π.χ. πόλεμος, προσφυγιά), έναντι των οποίων θεωρούν τους εαυτούς τους περισσότερο ανήμπορους/ες και εκφράζουν μάλλον λύπη/συμπόνοια προς τα θύματα.

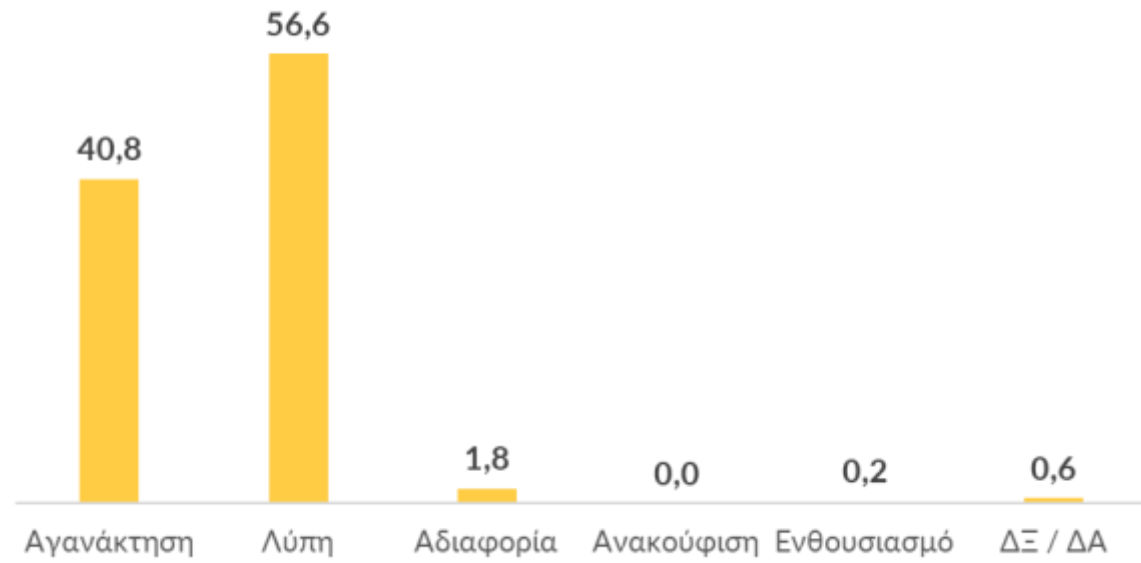
Τέλος, περισσότερο διχασμό φαίνεται να προκαλεί η μοναδική εικόνα θετικού γεγονότος (γάμος δύο ομόφυλων ανδρών), με την πλειοψηφία να εκφράζει βέβαια με θετικά (ενθουσιασμός, ανακούφιση) ή ουδέτερα (αδιαφορία) συναισθήματα.

Διάγραμμα 24 | Παρακάτω θα δείτε μια σειρά από εικόνες της σύγχρονης κοινωνικής πραγματικότητας. Τι συναίσθημα σας προκαλεί κυρίως καθεμία από αυτές;

Διάγραμμα 25 | Παρακάτω θα δείτε μια σειρά από εικόνες της σύγχρονης κοινωνικής πραγματικότητας. Τι συναίσθημα σας προκαλεί κυρίως καθεμία από αυτές;

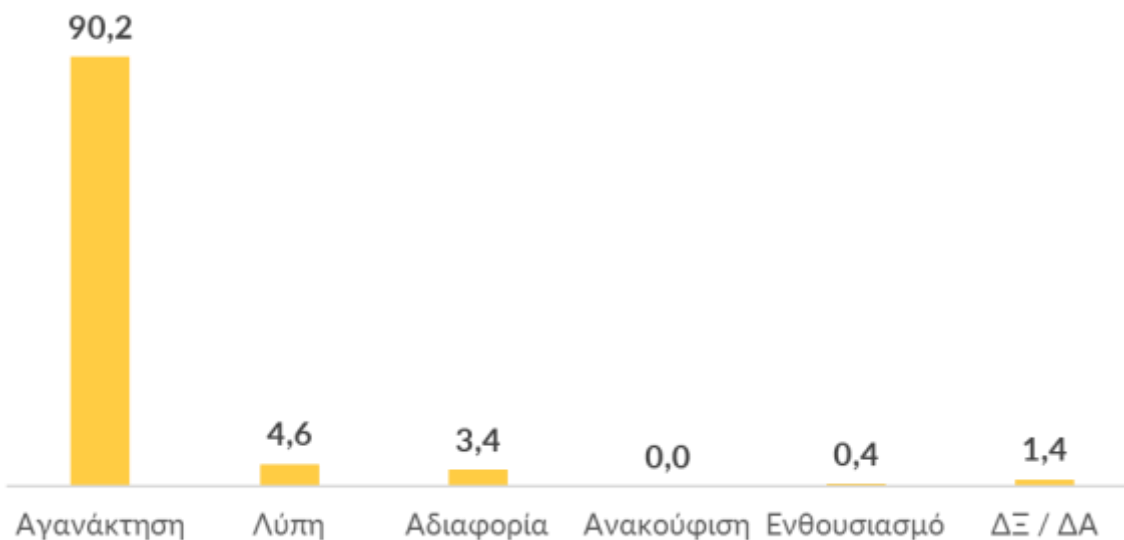

1 υπνοδωμάτιο 1 μπάνιο
Διαμέρισμα/Γκαρσονιέρα
800 € /μήνα

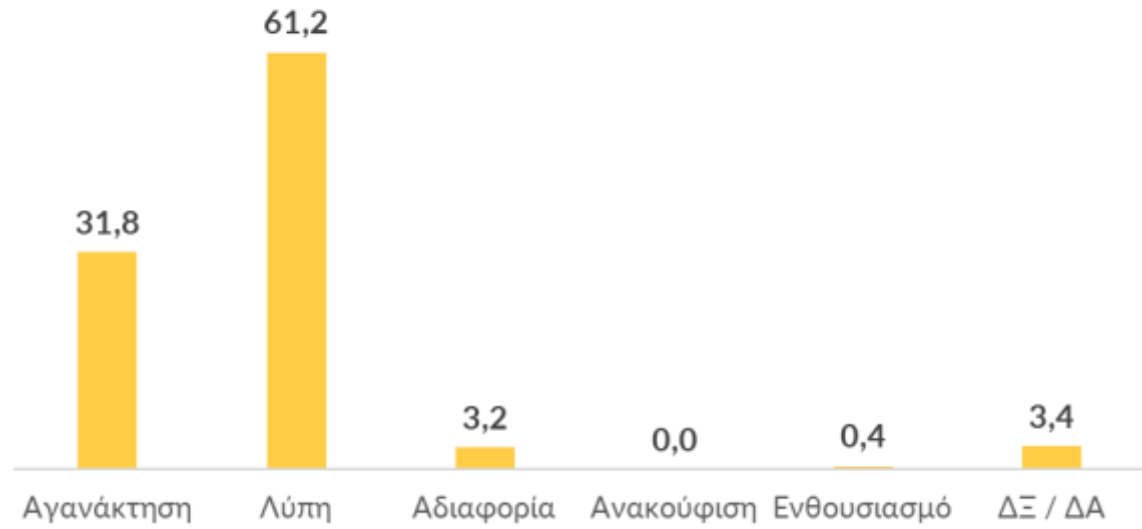
Δείτε άλλες ενοικιάσεις που
μπορεί να σας ενδιαφέρουν.
Φιλτράρετε βάσει τιμής,
τοποθεσίας και άλλων κριτηρίων.

Προβολή όλων

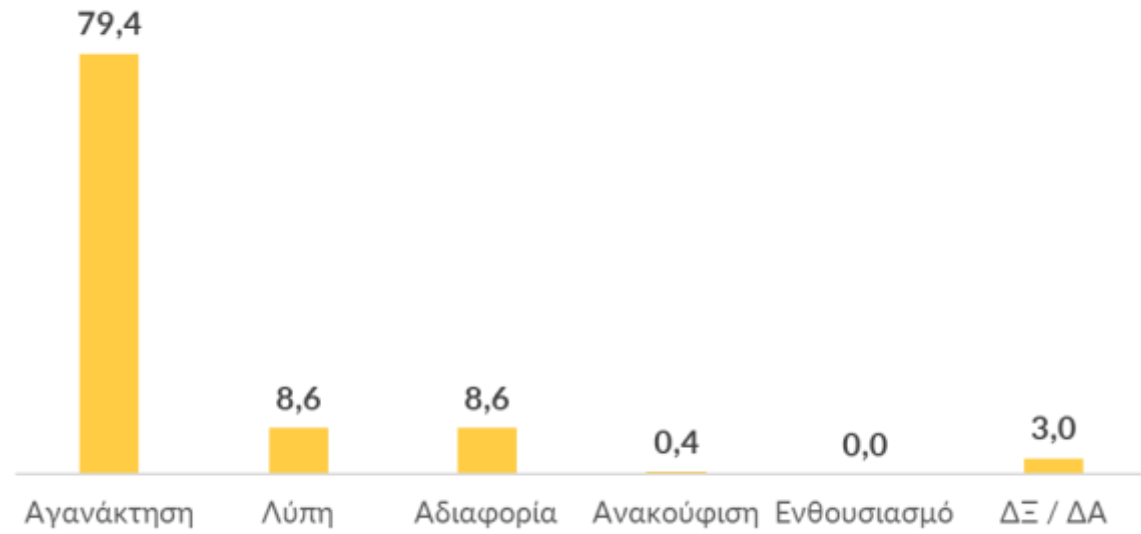
Διάγραμμα 26 | Παρακάτω θα δείτε μια σειρά από εικόνες της σύγχρονης κοινωνικής πραγματικότητας. Τι συναίσθημα σας προκαλεί κυρίως καθεμία από αυτές;

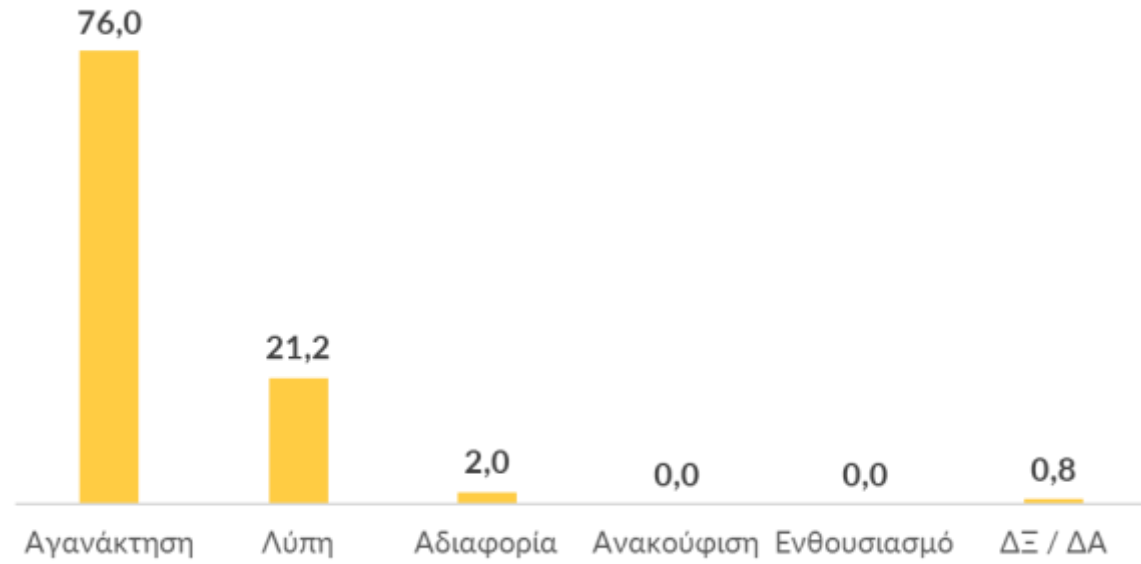
Διάγραμμα 27 | Παρακάτω θα δείτε μια σειρά από εικόνες της σύγχρονης κοινωνικής πραγματικότητας. Τι συναίσθημα σας προκαλεί κυρίως καθεμία από αυτές;

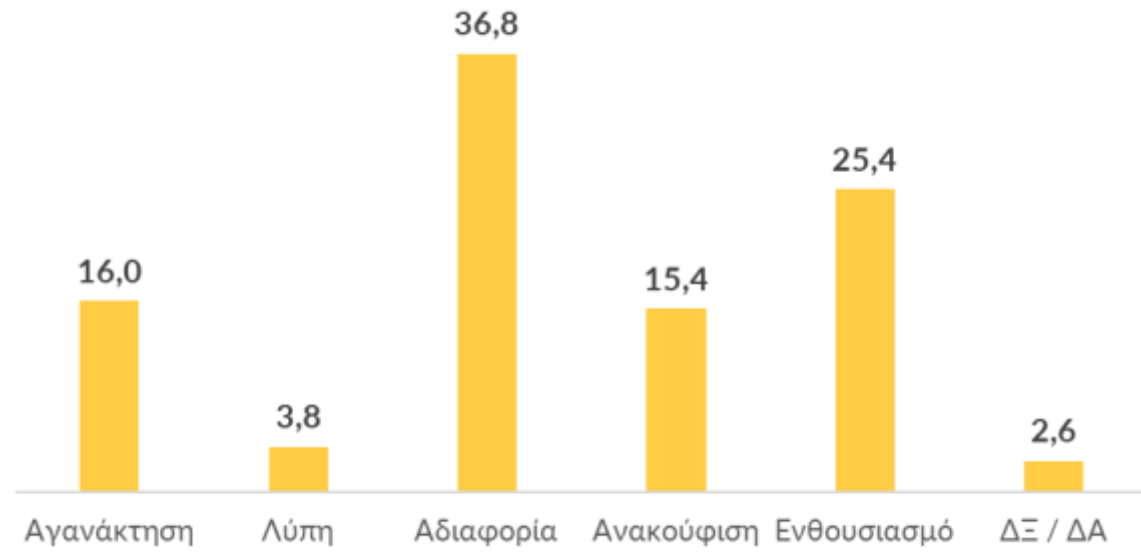
Διάγραμμα 28 | Παρακάτω θα δείτε μια σειρά από εικόνες της σύγχρονης κοινωνικής πραγματικότητας. Τι συναίσθημα σας προκαλεί κυρίως καθεμία από αυτές;

Διάγραμμα 29 | Παρακάτω θα δείτε μια σειρά από εικόνες της σύγχρονης κοινωνικής πραγματικότητας. Τι συναίσθημα σας προκαλεί κυρίως καθεμία από αυτές;

Διάγραμμα 30 | Παρακάτω θα δείτε μια σειρά από εικόνες της σύγχρονης κοινωνικής πραγματικότητας. Τι συναίσθημα σας προκαλεί κυρίως καθεμία από αυτές;

Κεφάλαιο Δ | Πώς πολιτικοποιούνται;

Πολιτική, θεσμοί & κόμματα

Το τελευταίο κεφάλαιο αυτού του πρώτου μέρους της έρευνας που αναλύεται εδώ έχει να κάνει με την με πιο στενή έννοια πολιτικοποίηση της νέας γενιάς σήμερα και τη σχέση της με τους θεσμούς και τα κόμματα. Ωστόσο, σε αυτό το πρώτο μέρος δεν εισερχόμαστε σε λεπτομέρειες σε σχέση με την καθ' αυτό εκλογική συμπεριφορά, η οποία θα αποτελέσει αυτοτελώς αντικείμενο του δεύτερου μέρους της έρευνας που θα δημοσιευτεί προσεχώς.

Κυρίως αριστεροί και αριστερές, ως αποτύπωμα και των εμπειριών και της κοινωνικής τους θέσης

Η κλασική ερώτηση αυτοτοποθέτησης στον άξονα Αριστεράς-Δεξιάς επιβεβαιώνει όσα έχουν ήδη καταγραφεί και σε προηγούμενα «κύματα» της έρευνας. Οι νέες και οι νέοι στη χώρα μας τοποθετούνται κατά πλειοψηφία στα αριστερά του πολιτικού φάσματος, ενώ περίπου ένας/μία στους 5 θεωρεί τη διάκριση αυτή ξεπερασμένη (Διαγράμματα 31 & 32).

Αυτό που είναι νέο στο φετινό «κύμα» είναι η διασταύρωση που πραγματοποιήσαμε τόσο με τις αντικειμενικές οικονομικές συνθήκες που αντιμετωπίζει

κάθε ερωτώμενος/η, όσο και με την υποκειμενική τους ένταξη σε κοινωνικές τάξεις. Από τη διασταύρωση αυτή είναι σαφές ότι η Αριστερά αποτελεί ένα πολιτικό εγχείρημα και πρόταγμα των λαϊκότερων τάξεων και εκείνων που αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες (Διάγραμμα 33), ενώ είναι σαφώς συνυφασμένη με την εργατική ταυτότητα (Διάγραμμα 34), σε αντίθεση με τη Δεξιά που φαίνεται να εκφράζει συγκριτικά περισσότερο όσους/όσες δεν αντιμετωπίζουν υλικές και οικονομικές δυσκολίες και όσους/όσες αυτοπροσδιορίζονται ως μέλη της αστικής τάξης.

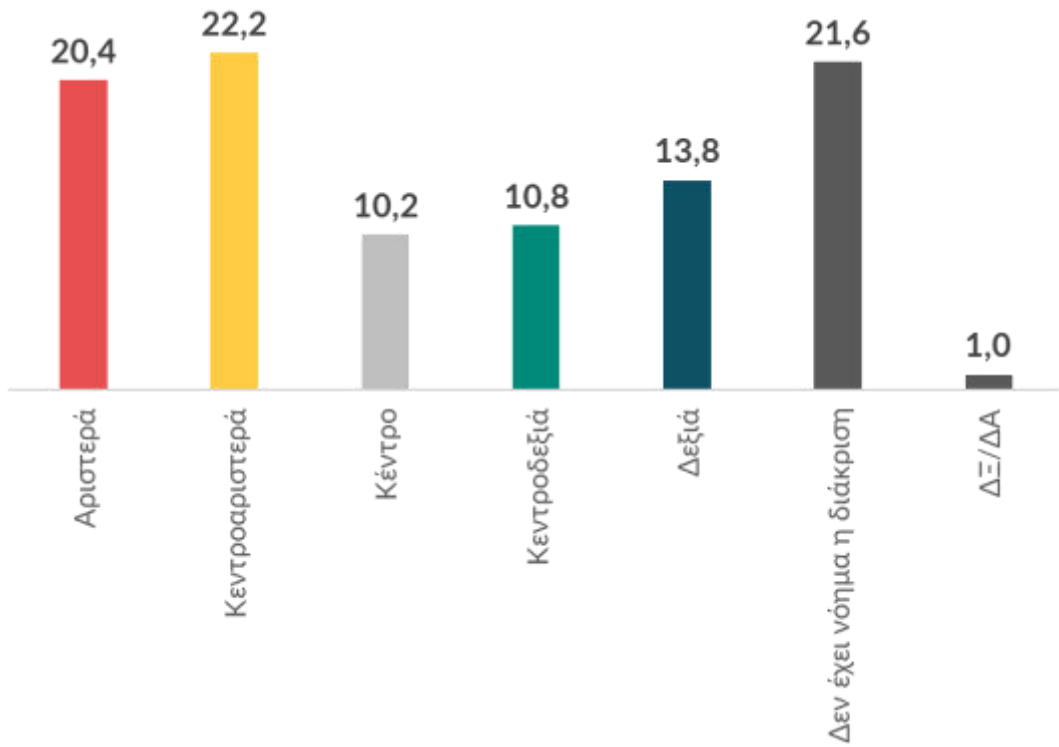
Και αντίστροφα, ωστόσο, καθώς η ταξική αυτοτοποθέτηση επηρεάζεται και από τις πολιτικές και ιδεολογικές προσλαμβάνουσες του κάθε προσώπου, είναι πιο πιθανό -με τα υπόλοιπα δεδομένα σταθερά- να αυτοπροσδιοριστεί ως μέλος της εργατικής τάξης κάποιος/α που αυτοτοποθετείται στην Αριστερά, καθώς έχει ένα αντίστοιχο αναλυτικό και αξιακό πλαίσιο στο νου του.

Τέλος, σε ό,τι αφορά τις διαφοροποιήσεις βάσει δημογραφικών χαρακτηριστικών, η νεότερη ηλικιακή κατηγορία (17-24 ετών) εμφανίζεται συγκριτικά περισσότερο πολωμένη στα «άκρα» του πολιτικού φάσματος, σε σύγκριση με τους μεγαλύτερους και τις μεγαλύτερες που επιλέγουν περισσότερο συγκριτικά κεντροαριστερές και κεντρικές θέσεις (Πίνακας 33). Ως προς την έμφυλη διάσταση, οι γυναίκες κλίνουν ακόμη περισσότερο προς τα αριστερά συγκριτικά προς τους άνδρες, αν και την ίδια στιγμή εκφράζουν κατά μεγαλύτερο ποσοστό αμφιβολίες και ως προς την αξία της διαίρεσης Αριστεράς και Δεξιάς σήμερα (Πίνακας 34).

Διάγραμμα 31 | Στην πολιτική μιλάμε συχνά για «Αριστερά» και «Δεξιά». Σε μια κλίμακα 0-10, όπου το 0 σημαίνει «Αριστερά» και το 10 «Δεξιά», πού θα τοποθετούσατε τον εαυτό σας;

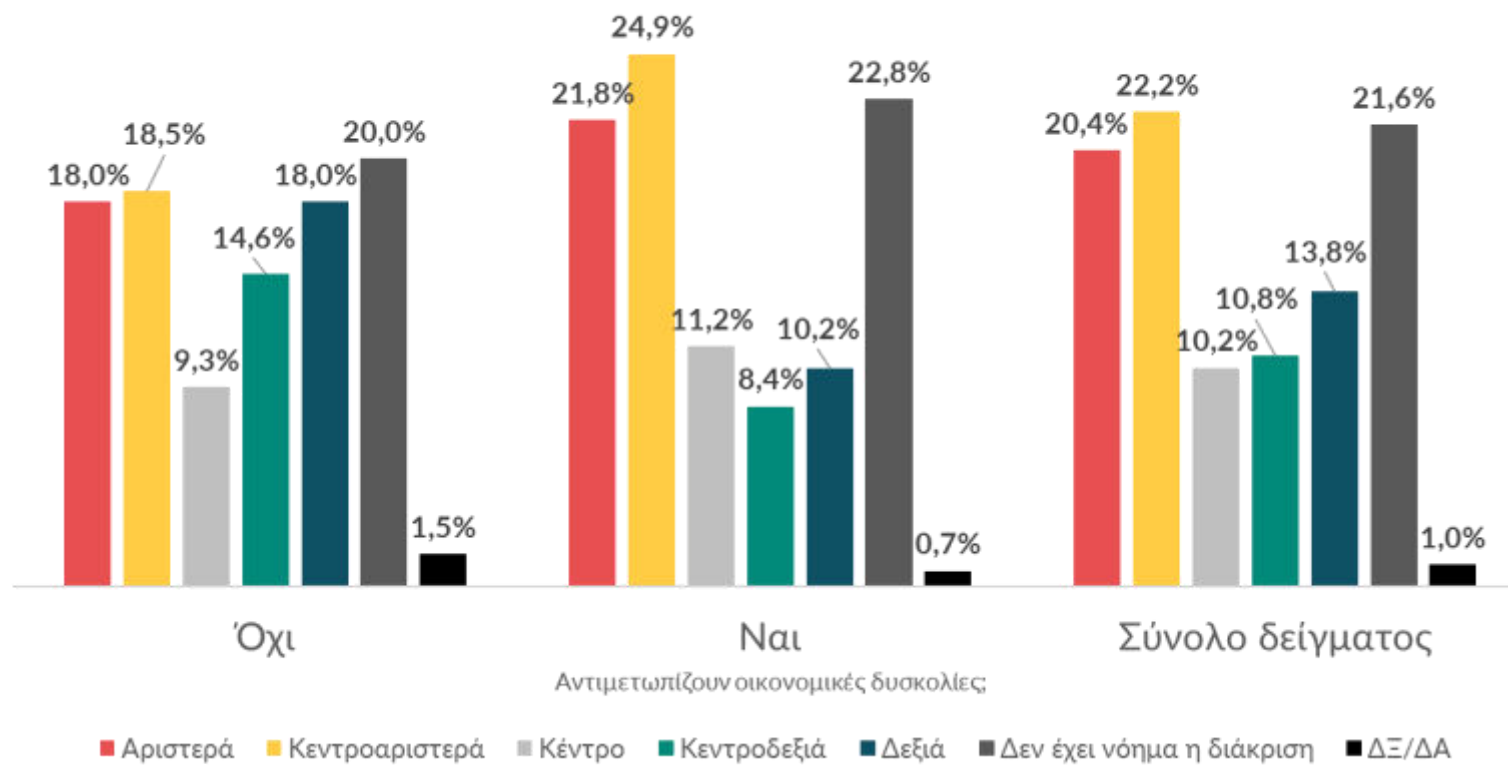

Διάγραμμα 32 | Επανακωδικοποίηση της προηγούμενης ερώτησης σε κατηγορίες

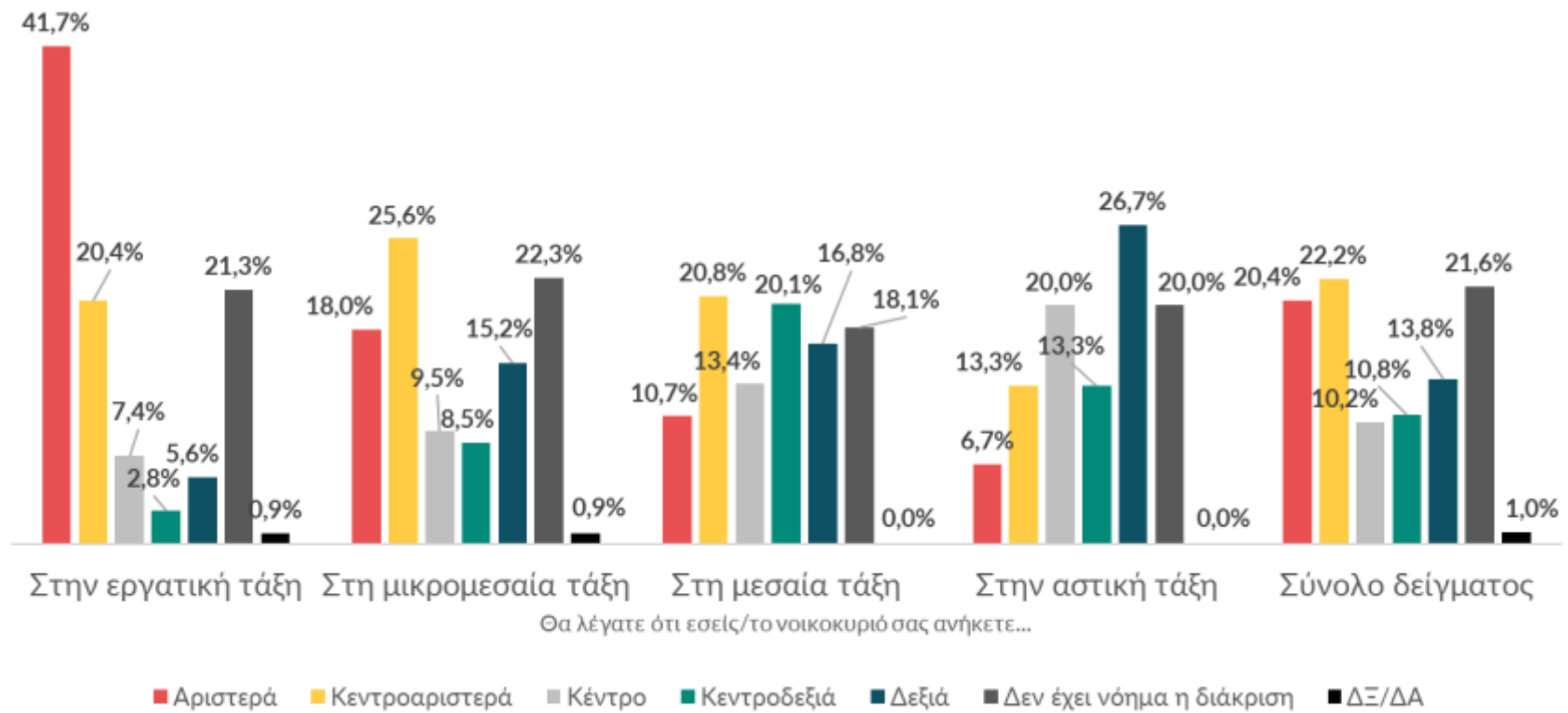

Διάγραμμα 33 | Πολιτική αυτοτοποθέτηση ανά οικονομική κατάσταση

Διάγραμμα 34 | Πολιτική και ταξική αυτοτοποθέτηση

Πίνακας 33

Πολιτική αυτοτοποθέτηση Ηλικιακές κατηγορίες			
	17-24 ετών	25-34 ετών	Σύνολο δείγματος
Αριστερά	21,9%	19,9%	20,4%
Κεντροαριστερά	18,8%	23,4%	22,2%
Κέντρο	8,6%	10,8%	10,2%
Κεντροδεξιά	14,8%	9,4%	10,8%
Δεξιά	18,8%	12,1%	13,8%
Δεν έχει νόημα η διάκριση	15,6%	23,7%	21,6%
ΔΞ/ΔΑ	1,6%	0,8%	1,0%

Πίνακας 34

Πολιτική αυτοτοποθέτηση Φύλο					
	Ανδρας	Γυναίκα	Άλλο/Δεν αποδέχομαι τη διάκριση	Δεν απαντώ	Σύνολο δείγματος
Αριστερά	19,9%	20,8%	40,0%	0,0%	20,4%
Κεντροαριστερά	21,9%	22,3%	20,0%	100,0%	22,2%
Κέντρο	7,7%	14,2%	0,0%	0,0%	10,2%
Κεντροδεξιά	13,1%	7,6%	0,0%	0,0%	10,8%
Δεξιά	17,5%	8,1%	20,0%	0,0%	13,8%
Δεν έχει νόημα η διάκριση	19,2%	25,4%	20,0%	0,0%	21,6%
ΔΞ/ΔΑ	0,7%	1,5%	0,0%	0,0%	1,0%

Πολιτικοποιημένοι και «αδιάφθοροι»

Τα ευρήματα του φετινού «κύματος» επιβεβαιώνουν τα διαχρονικά καταγεγραμμένα υψηλά επίπεδα ενδιαφέροντος για την πολιτική μεταξύ των νέων στην Ελλάδα (82,6% στο τρέχον «κύμα» - [Διάγραμμα 35](#)), με όλες ασφαλώς τις μεθοδολογικές επιφυλάξεις που μπορεί να έχει κανείς για το θέμα.^{vi} Είναι διακριτό βέβαια το ζήτημα -και το έχουμε καταγράψει αναλυτικά σε προηγούμενα «κύματα» της έρευνας- του τι εννοεί η νέα γενιά όταν αναφέρεται σε «πολιτική». Εδώ θα περιοριστούμε να αναφέρουμε ότι, αν και η πολιτικοποίηση της νέας γενιάς ακολουθεί περίπλοκες και συχνά αντιφατικές διαδρομές και περιλαμβάνει μορφές δράσης και εμπλοκής που δεν θεωρούνται παραδοσιακά πολιτικές, παρ' όλα αυτά και η απολύτως παραδοσιακή προσέγγιση της πολιτικής (κόμματα, εκλογές κ.λπ.) δεν έχει σε καμία περίπτωση εξαλειφθεί από την εννοιολόγηση που επιχειρούν οι νέοι και οι νέες.

Εστιάζοντας στους παράγοντες που λειτουργούν αποτρεπτικά στην πολιτικοποίηση, ζητήσαμε από τους ερωτώμενους και τις ερωτώμενες να επιλέξουν τον παράγοντα που τους ενοχλεί περισσότερο στην πολιτική «όπως ασκείται σήμερα», είτε ενδιαφέρονται γι' αυτή είτε όχι. Η διαφθορά αποτελεί με διαφορά (43,4%) τον παράγοντα που οι νέοι και οι νέες κατονόμασαν ως αυτόν που τους ενοχλεί, με την κακή λειτουργία των θεσμών (18,2%) και την αναξιοκρατία (13,8%) να ακολουθούν σε μεγάλη απόσταση, ενώ η απουσία εναλλακτικού και οραματικού στοιχείου (απουσία οράματος και διαχειριστική αντίληψη) επιλέχθηκε αθροιστικά από

περίπου έναν/μία στους 5 ([Διάγραμμα 36](#)).

Ακόμη μεγαλύτερο ενδιαφέρον προκαλεί το γεγονός ότι η διαφθορά επιλέγεται συγκριτικά από ακόμα περισσότερους ερωτώμενους και ερωτώμενες που αυτοπροσδιορίζονται πολιτικά στην Αριστερά (47,9%), καθώς και σε όσους/όσες αρνούνται τη διάκριση Αριστεράς και Δεξιάς (47,2%) ([Διάγραμμα 37](#)). Πρόκειται για ένα στοιχείο που αντανακλά σε σημαντικό βαθμό και τις προτεραιότητες που θέτει ο δημόσιος λόγος των αντίστοιχων κομματικών φορέων.

Σε ό,τι δε αφορά επιμέρους δημογραφικές διαφοροποιήσεις ([Πίνακες 35 & 36](#)) αξιοσημείωτο και αναμενόμενο είναι κυρίως το γεγονός ότι συγκριτικά οι νεότεροι και νεότερες (17-24 ετών) αποδίδουν μεγαλύτερη έμφαση στην έλλειψη οράματος στην πολιτική.

Στη σύστοιχη θετικά διατυπωμένη ερώτηση, τι δηλαδή θα ήθελαν να δουν στην πολιτική, κυριαρχεί επίσης, όπως είναι αναμενόμενο, το αίτημα για διαφάνεια και λογοδοσία (34,8%), ενώ σημαντικό ποσοστό απαντήσεων συγκεντρώσαν επίσης η απαίτηση άμεσα εφαρμόσιμων προτάσεων που να αφορούν τη ζωή τους (20,4%) και το αίτημα για οράματα και ανατρεπτικές ιδέες (18,8%) ([Διάγραμμα 38](#)).

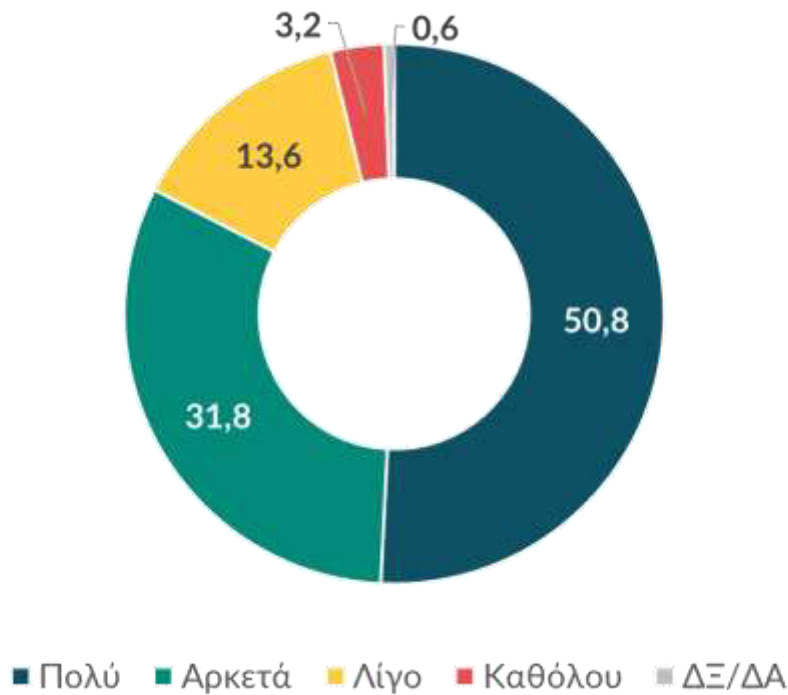
Όπως και στην προηγούμενη ερώτηση, έτσι και εδώ το αίτημα της διαφάνειας και της λογοδοσίας είναι ακόμα ισχυρότερο μεταξύ όσων αυτοποθετούνται πολιτικά στα αριστερά του πολιτικού φάσματος ([Διάγραμμα 39](#)).

Τέλος, ως προς επιμέρους δημογραφικές διαφοροποιήσεις, σημειώνουμε και εδώ το αυξημένο συγκριτικά αίτημα των νεότερων (17-24 ετών) για

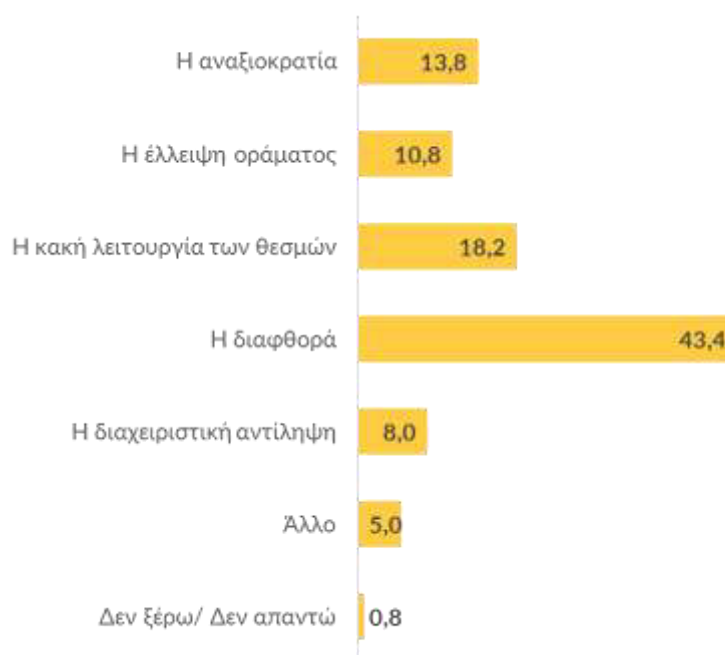
ανατρεπτικές ιδέες και οράματα, αλλά και τη μεγαλύτερη συγκριτικά έμφαση που αποδίδουν οι γυναίκες στην

κατάθεση άμεσα εφαρμόσιμων προτάσεων που να αφορούν τη ζωή τους (Πίνακες 37 & 38)..

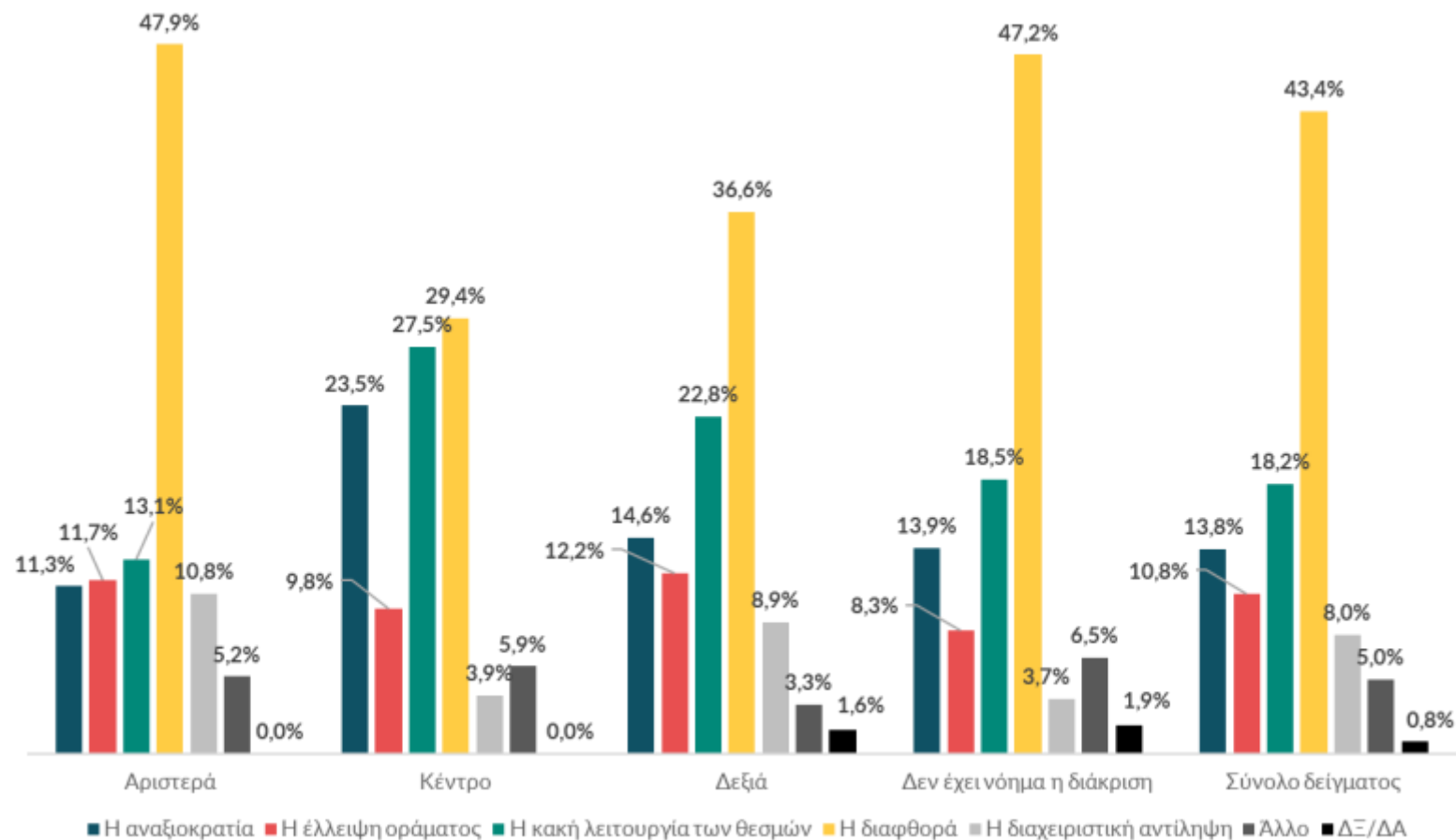
Διάγραμμα 35 | Συνολικά μιλώντας πόσο θα λέγατε ότι ενδιαφέρεστε για την πολιτική;

Διάγραμμα 36 | Ανεξάρτητα από την απάντησή σας στην προηγούμενη ερώτηση, τι σας ενοχλεί στην πολιτική όπως ασκείται σήμερα;

Διάγραμμα 37 | Τι σας ενοχλεί στην πολιτική όπως ασκείται σήμερα; - Ανάλογα με την πολιτική αυτοτοποθέτηση

Πίνακας 35

Τι σας ενοχλεί στην πολιτική όπως ασκείται σήμερα; Ηλικιακές κατηγορίες			
	17-24 ετών	25-34 ετών	Σύνολο δείγματος
Η αναξιοκρατία	10,9%	14,8%	13,8%
Η έλλειψη οράματος	14,8%	9,4%	10,8%
Η κακή λειτουργία των θεσμών	18,8%	18,0%	18,2%
Η διαφθορά	43,0%	43,5%	43,4%
Η διαχειριστική αντίληψη	7,8%	8,1%	8,0%
Άλλο	3,9%	5,4%	5,0%
ΔΞ/ΔΑ	0,8%	0,8%	0,8%

Πίνακας 36

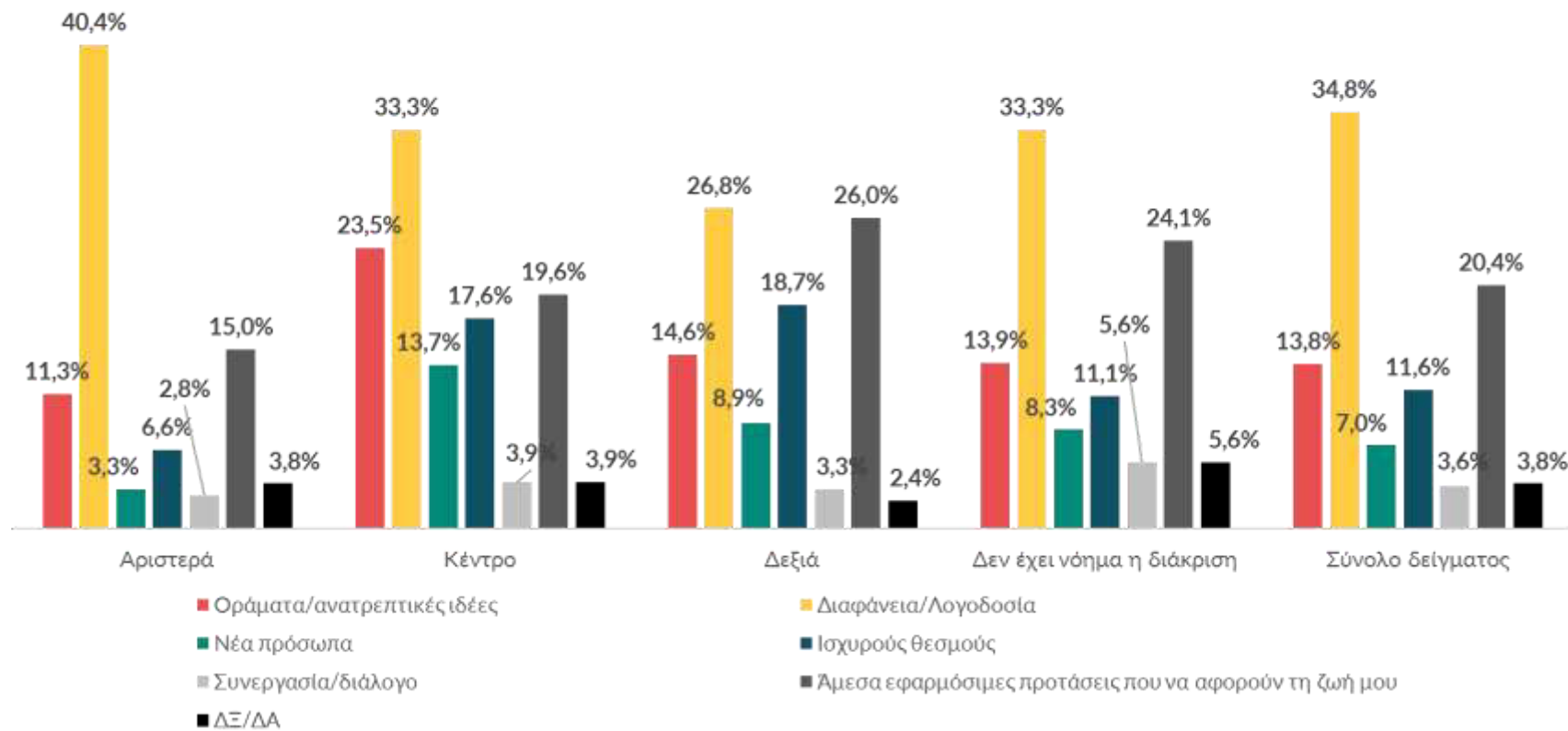
Τι σας ενοχλεί στην πολιτική όπως ασκείται σήμερα; Φύλο					
	Άνδρας	Γυναίκα	Άλλο/Δεν αποδέχομαι τη διάκριση	Δεν απαντώ	Σύνολο δείγματος
Η αναξιοκρατία	12,5%	16,2%	0,0%	0,0%	13,8%
Η έλλειψη οράματος	13,8%	6,6%	0,0%	0,0%	10,8%
Η κακή λειτουργία των θεσμών	17,8%	19,3%	0,0%	0,0%	18,2%
Η διαφθορά	41,1%	45,2%	100,0%	100,0%	43,4%
Η διαχειριστική αντίληψη	9,4%	6,1%	0,0%	0,0%	8,0%
Άλλο	4,7%	5,6%	0,0%	0,0%	5,0%
ΔΞ/ΔΑ	0,7%	1,0%	0,0%	0,0%	0,8%

Διάγραμμα 38 | Και τι είναι αυτό που θα θέλατε να δείτε στην πολιτική;

Διάγραμμα 39 | Τι θα θέλατε να δείτε στην πολιτική όπως ασκείται σήμερα; | Ανάλογα με την πολιτική αυτοτοποθέτηση

Πίνακας 37

Τι είναι αυτό που θα θέλατε να δείτε στην πολιτική; Ηλικιακές κατηγορίες			
	17-24 ετών	25-34 ετών	Σύνολο δείγματος
Οράματα/ ανατρεπτικές ιδέες	21,1%	18,0%	18,8%
Διαφάνεια/ Λογοδοσία	28,1%	37,1%	34,8%
Νέα πρόσωπα	9,4%	6,2%	7,0%
Ισχυρούς θεσμούς	13,3%	11,0%	11,6%
Συνεργασία/ διάλογο	6,3%	2,7%	3,6%
Άμεσα εφαρμόσιμες προτάσεις που να αφορούν τη ζωή μου	19,5%	20,7%	20,4%
ΔΞ/ΔΑ	2,3%	4,3%	3,8%

Πίνακας 38

Τι είναι αυτό που θα θέλατε να δείτε στην πολιτική; Φύλο					
	Άνδρας	Γυναίκα	Άλλο/Δεν αποδέχομαι τη διάκριση	Δεν απαντώ	Σύνολο δείγματος
Οράματα/ ανατρεπτικές ιδέες	20,5%	16,2%	20,0%	0,0%	18,8%
Διαφάνεια/ Λογοδοσία	33,3%	37,6%	0,0%	100,0%	34,8%
Νέα πρόσωπα	6,1%	8,6%	0,0%	0,0%	7,0%
Ισχυρούς θεσμούς	13,1%	9,6%	0,0%	0,0%	11,6%
Συνεργασία/ διάλογο	4,4%	2,0%	20,0%	0,0%	3,6%
Άμεσα εφαρμόσιμες προτάσεις που να αφορούν τη ζωή μου	17,8%	23,9%	40,0%	0,0%	20,4%
ΔΞ/ΔΑ	4,7%	2,0%	20,0%	0,0%	3,8%

Θεσμικά δύσπιστοι

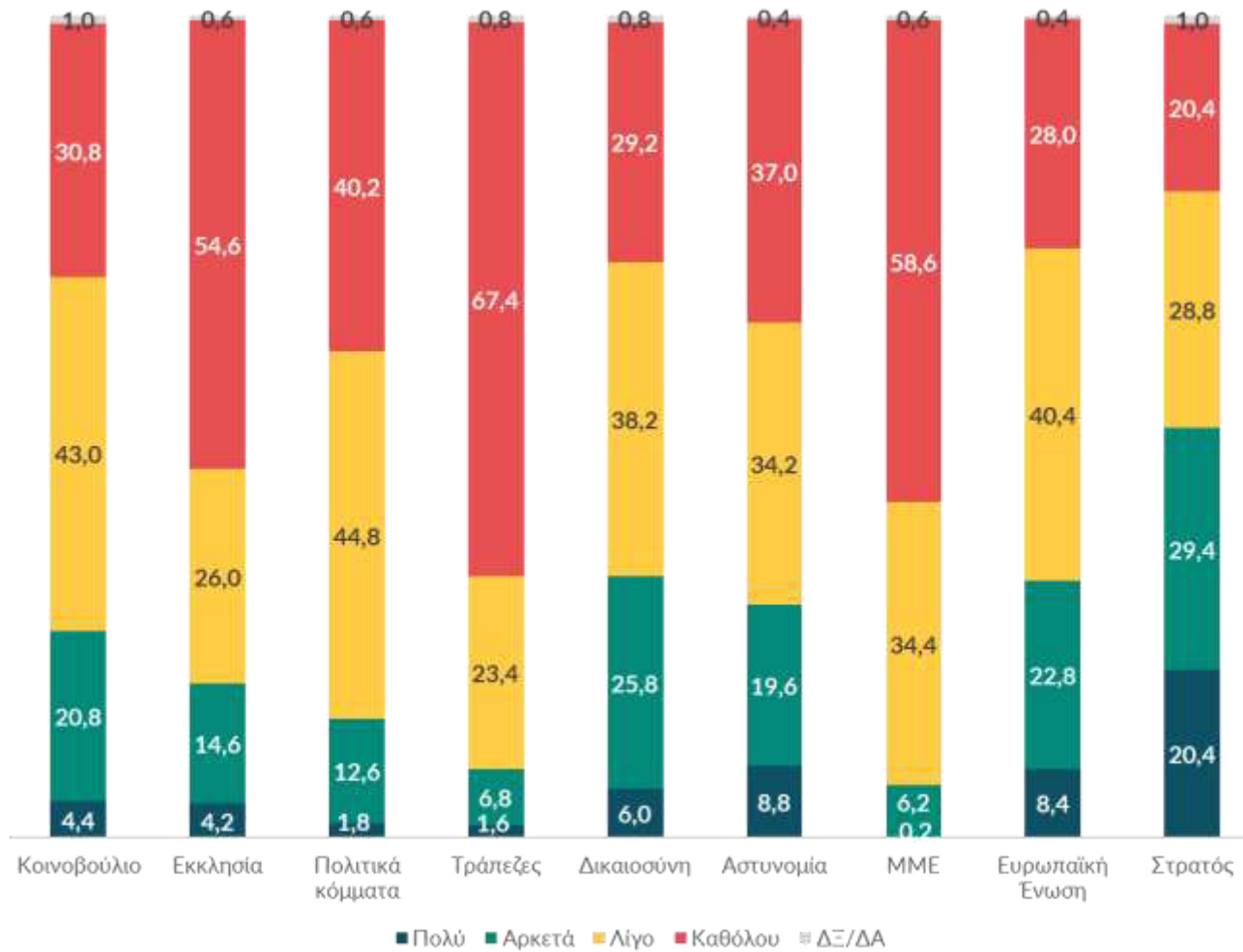
Στην κλασική ερώτηση περί του βαθμού εμπιστοσύνης προς μία σειρά θεσμούς -συνολικά εννέα στον αριθμό στο τρέχον «κύμα»- οι απαντήσεις επιβεβαιώνουν όσα έχουμε επισημάνει και στο παρελθόν περί γενικευμένης δυσπιστίας απέναντι στους θεσμούς.

Ο θεσμός που απολαμβάνει τα υψηλότερα επίπεδα εμπιστοσύνης είναι ο στρατός (49,8% «πολλή» ή «αρκετή» εμπιστοσύνη), ακολουθούμενος από την Ευρωπαϊκή Ένωση (31,2%), τη δικαιοσύνη (31,8%), την αστυνομία (28,4%) και το κοινοβούλιο (25,2%).

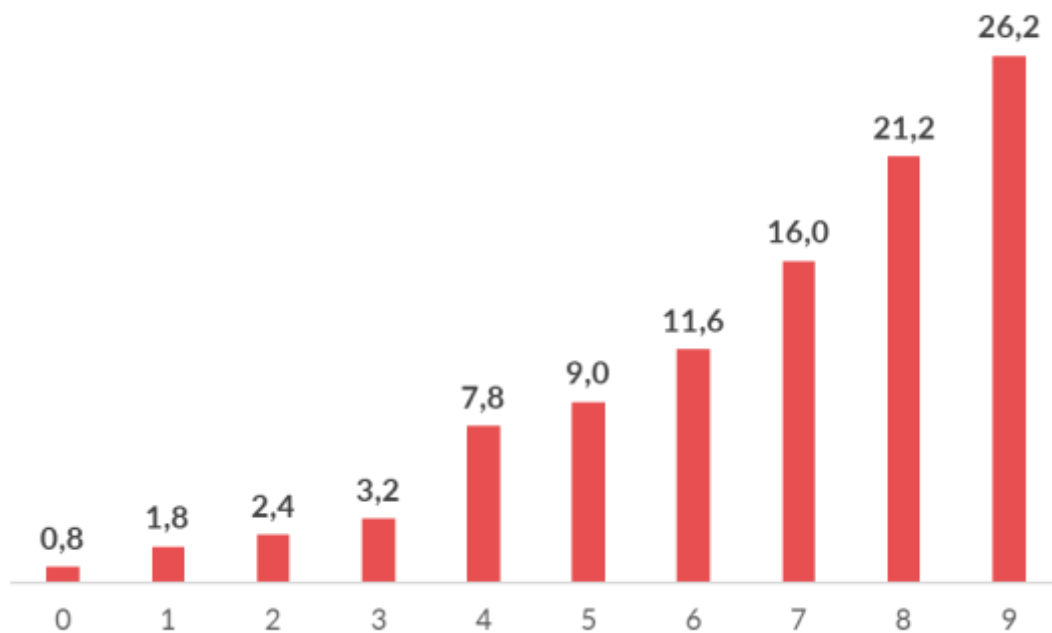
Για ακόμη μια χρονιά αρνητικό ρεκόρ εμπιστοσύνης καταγράφουν τα ΜΜΕ, με μόλις το 6,4% των ερωτώμενων να δηλώνει ότι τους έχει «πολλή» ή «αρκετή» εμπιστοσύνη (Διάγραμμα 40).

Η έκταση της θεσμικής δυσπιστίας γίνεται εμφανής στην κατηγοριοποίηση των ερωτώμενων σε μία κλίμακα 0-9, ανάλογα με το σε πόσους θεσμούς από εκείνους για τους οποίους ρωτήθηκαν δήλωσαν ότι έχουν «λίγη» ή «καθόλου» εμπιστοσύνη. Μόλις το 0,8% δήλωσε για όλους τους θεσμούς τουλάχιστον «αρκετή» ή «πολλή» εμπιστοσύνη, ενώ το 26,2% δήλωσε δύσπιστο έναντι όλων των θεσμών για τους οποίους ρωτήθηκε (Διάγραμμα 41).

Διάγραμμα 40 | Πόσο εμπιστεύεστε καθέναν από τους παρακάτω θεσμούς;

Διάγραμμα 41 | Επίπεδα δυσπιστίας προς τους θεσμούς (ανάλογα με τον αριθμό των θεσμών στους οποίους δήλωσαν λίγη ή καθόλου εμπιστοσύνη)

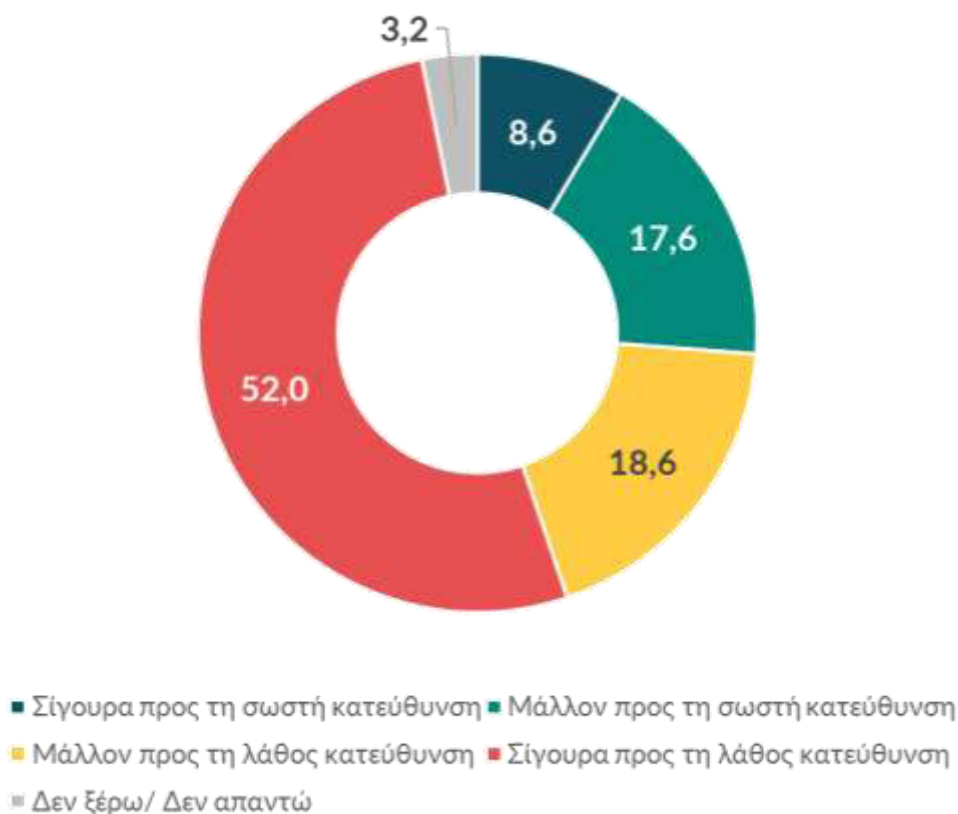

Απαισιόδοξοι για τη χώρα

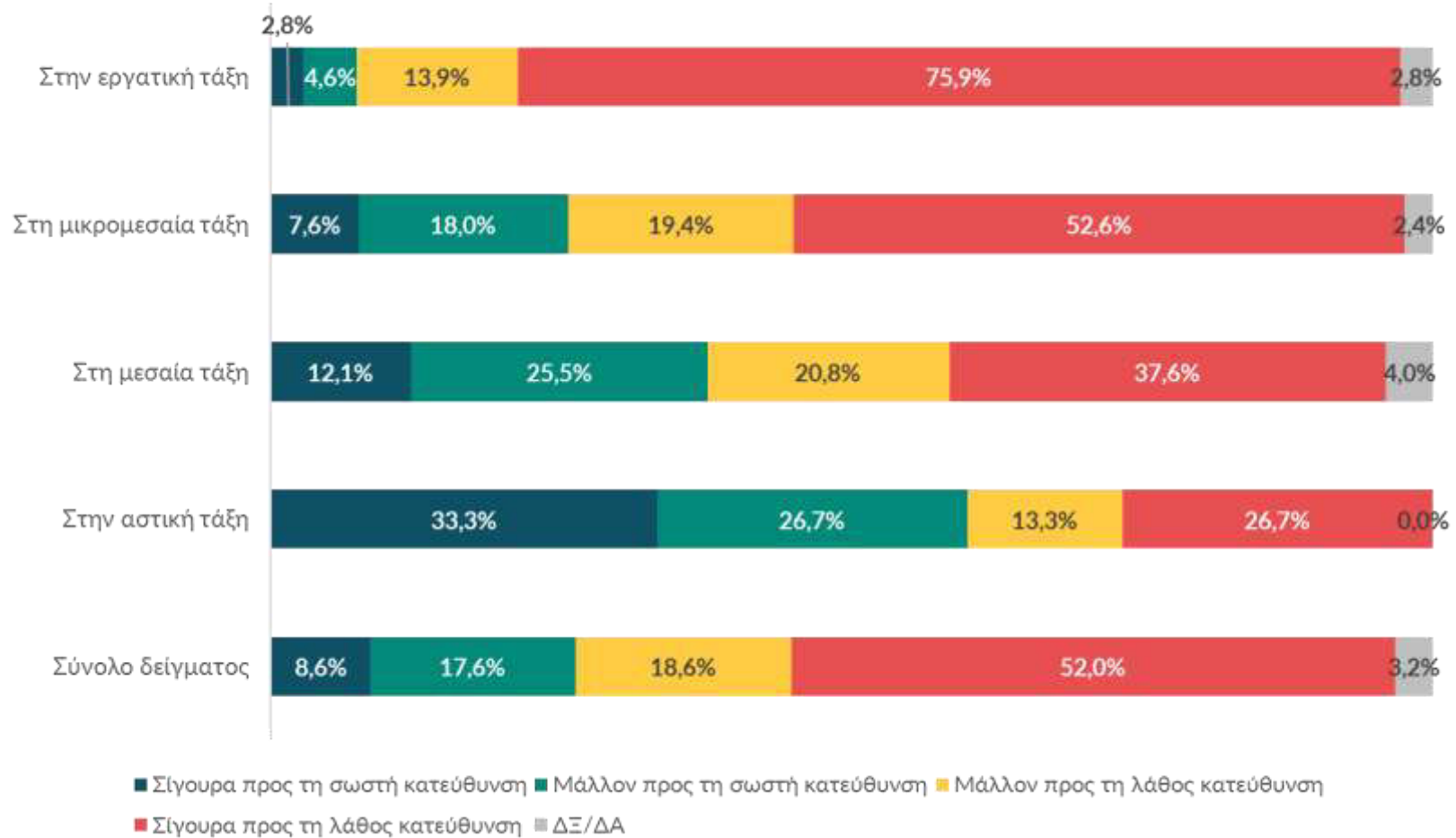
Στο επίσης κλασικό ερώτημα για την πορεία της χώρας, οι νέες και οι νέοι ακολουθούν τη γενική τάση σε μεγάλο βαθμό σήμερα, καθώς οι 7 στους 10 δηλώνουν ότι η χώρα κινείται «μάλλον» ή «σίγουρα» προς τη λάθος κατεύθυνση (Διάγραμμα 42).

Όπως είναι αναμενόμενο το αίσθημα αυτό είναι συγκριτικά εντονότερο σε όσους και όσες ανήκουν στα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα, βάσει ταξικής αυτοτοποθέτησης (Διάγραμμα 43). Οι δε ταξικές διαφοροποιήσεις καταγράφονται στους Πίνακες 39 & 40.

Διάγραμμα 42 | Συνολικά μιλώντας θα λέγατε ότι η χώρα πηγαίνει...

Διάγραμμα 43 | Αποψη για την πορεία της χώρας ανάλογα με την ταξική αυτοτοποθέτηση

Πίνακας 39

Συνολικά μιλώντας, θα λέγατε ότι η χώρα πηγαίνει... Ηλικιακές κατηγορίες			
	17-24 ετών	25-34 ετών	Σύνολο δείγματος
Σίγουρα προς τη σωστή κατεύθυνση	8,6%	8,6%	8,6%
Μάλλον προς τη σωστή κατεύθυνση	18,0%	17,5%	17,6%
Μάλλον προς τη λάθος κατεύθυνση	18,8%	18,5%	18,6%
Σίγουρα προς τη λάθος κατεύθυνση	50,8%	52,4%	52,0%
ΔΞ/ΔΑ	3,9%	3,0%	3,2%

Πίνακας 40

Συνολικά μιλώντας, θα λέγατε ότι η χώρα πηγαίνει... Φύλο					
	Άνδρας	Γυναίκα	Άλλο/Δεν αποδέχομαι τη διάκριση	Δεν απαντώ	Σύνολο δείγματος
Σίγουρα προς τη σωστή κατεύθυνση	9,8%	7,1%	0,0%	0,0%	8,6%
Μάλλον προς τη σωστή κατεύθυνση	20,5%	13,7%	0,0%	0,0%	17,6%
Μάλλον προς τη λάθος κατεύθυνση	18,9%	17,8%	40,0%	0,0%	18,6%
Σίγουρα προς τη λάθος κατεύθυνση	48,8%	56,3%	60,0%	100,0%	52,0%
ΔΞ/ΔΑ	2,0%	5,1%	0,0%	0,0%	3,2%

Προσβλέποντας στην Αριστερά (και στην Ακροδεξιά;) για την αντιμετώπιση των προβλημάτων της νέας γενιάς

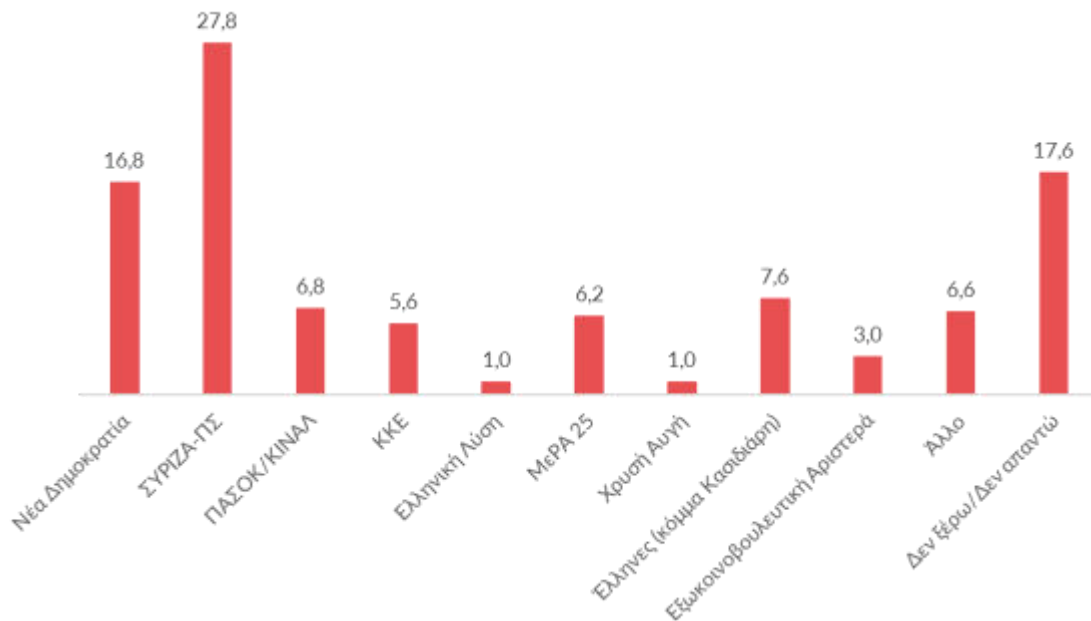
Σε μια ερώτηση που αποσκοπεί στο να ανιχνεύσει ποιο κόμμα ή ποια κόμματα θεωρούνται οι «ιδιοκτήτες» της σχετικής με τη νέα γενιά ατζέντας, οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες στην έρευνα επέλεξαν κατά σχετική πλειοψηφία τον ΣΥΡΙΖΑ ΠΣ (27,8%) ως το κόμμα που τους έρχεται πρώτο στο μυαλό όταν σκέφτονται την επίλυση των προβλημάτων της νέας γενιάς, ακολουθούμενο από τη ΝΔ με 16,8%. Υψηλά ποσοστά -ειδικά συγκριτικά με τη γενική δημοσκοπική και εκλογική

τους καταγραφή μέχρι στιγμής- καταγράφουν στην ερώτηση αυτή και τα υπόλοιπα κόμματα της κοινοβουλευτικής και εξωκοινοβουλευτικής Αριστεράς, αλλά -δυστυχώς- και η Ακροδεξιά.

Το σημαντικότερο ωστόσο εύρημα αυτής της ερώτησης είναι το εξαιρετικά υψηλό ποσοστό (17,6%) όσων δεν απάντησαν στην ερώτηση αυτή («δεν ξέρω/δεν απαντώ»), που αποτελεί μια σαφή ένδειξη ότι ένα σημαντικό ποσοστό των νέων δεν θεωρούν ότι μπορούν να βρουν διέξοδο στα προβλήματα που τους/τις απασχολούν (Διάγραμμα 44).

Οι επιμέρους δημογραφικές διαφοροποιήσεις καταγράφονται στους

Διάγραμμα 44 | Ποιο κόμμα σας έρχεται πρώτα στο μυαλό όταν σκέφτεστε την επίλυση των προβλημάτων της νέας γενιάς;

Πίνακας 41

Ποιο κόμμα σας έρχεται πρώτα στο μυαλό όταν σκέφτεστε την επίλυση των προβλημάτων της νέας γενιάς; Ηλικιακές κατηγορίες			
	17-24 ετών	25-34 ετών	Σύνολο δείγματος
Νέα Δημοκρατία	20,3%	15,6%	16,8%
ΣΥΡΙΖΑ - ΠΣ	21,1%	30,1%	27,8%
ΠΑΣΟΚ/ΚΙΝΑΛ	6,3%	7,0%	6,8%
ΚΚΕ	7,0%	5,1%	5,6%
Ελληνική Λύση	0,0%	1,3%	1,0%
ΜεΡΑ25	9,4%	5,1%	6,2%
ΧΑ	0,8%	1,1%	1,0%
Έλληνες (κόμμα Κασιδιάρη)	9,4%	7,0%	7,6%
Εξωκοινοβουλευτική Αριστερά	3,9%	2,7%	3,0%
Άλλο	4,7%	7,3%	6,6%
ΔΞ/ΔΑ	17,2%	17,7%	17,6%

Πίνακας 42

Ποιο κόμμα σας έρχεται πρώτα στο μυαλό όταν σκέφτεστε την επίλυση των προβλημάτων της νέας γενιάς; Φύλο					
	Άνδρας	Γυναίκα	Άλλο/Δεν αποδέχομαι τη διάκριση	Δεν απαντώ	Σύνολο δείγματος
Νέα Δημοκρατία	18,9%	14,2%	0,0%	0,0%	16,8%
ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ	29,3%	25,9%	20,0%	0,0%	27,8%
ΠΑΣΟΚ/ΚΙΝΑΛ	6,4%	7,6%	0,0%	0,0%	6,8%
ΚΚΕ	5,4%	5,6%	20,0%	0,0%	5,6%
Ελληνική Λύση	1,3%	0,0%	20,0%	0,0%	1,0%
ΜεΡΑ25	5,4%	7,6%	0,0%	0,0%	6,2%
ΧΑ	1,3%	0,5%	0,0%	0,0%	1,0%
Έλληνες (κόμμα Κασιδιάρη)	8,8%	6,1%	0,0%	0,0%	7,6%
Εξωκοινοβουλευτική Αριστερά	2,4%	3,0%	20,0%	100,0%	3,0%
Άλλο	6,7%	6,6%	0,0%	0,0%	6,6%
ΔΞ/ΔΑ	14,1%	22,8%	20,0%	0,0%	17,6%

Αντίληψη περί ηγεσίας και ηγετών

Τέλος, το τελευταίο ζήτημα που εξετάζεται σε αυτό το πρώτο μέρος της έρευνας για το 2023 αφορά την αντίληψη των νέων για την ηγεσία και τους ηγέτες.

Σε ό,τι αφορά γενικά τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχει ένας/μία ηγέτης, τα τρία πρώτα που επιλέχθηκαν από τους ερωτώμενους και τις ερωτώμενες ήταν η εντιμότητα/ακεραιότητα (42,4%), η κοινωνική ευαισθησία (30,5%) και το όραμα (27,7%) (Διάγραμμα 45). Πρόκειται για χαρακτηριστικά που συμβαδίζουν με τις απαντήσεις που είδαμε σε άλλα σημεία της έρευνας (π.χ. τη βαρύτητα που αποδίδεται στα ζητήματα διαφθοράς), αλλά και γενικότερα με την εικόνα μιας γενιάς που γενικά καθορίζεται από το βίωμα των επάλληλων κρίσεων.

Σε ό,τι αφορά, τέλος, συγκεκριμένα τους ηγέτες των ελληνικών κομμάτων σήμερα, θέσαμε στους νέους και στις νέες δύο διαφορετικές ερωτήσεις. Η πρώτη, ποιον θα καλούσαν για έναν χαλαρό καφέ με την παρέα τους, ώστε να καταγράψουμε τη συμπάθεια, την οικειότητα και την ταύτιση με καθέναν από τους πολιτικούς αρχηγούς. Σε αυτή υπερτερεί σημαντικά ο Αλέξης Τσίπρας (27,4%) και ακολουθεί ο Κ. Μητσοτάκης (18,2%). Σημαντικό είναι επίσης το ποσοστό όσων επέλεξαν και τους άλλους αρχηγούς των κομμάτων

της Αριστεράς (Γ. Βαρουφάκης 14,4%, Δ. Κουτσούμπας 10,2%). Δυστυχώς, πολύ υψηλό ποσοστό καταγράφει και ο Ηλ. Κασιδιάρης (7,2%) (Διάγραμμα 46).

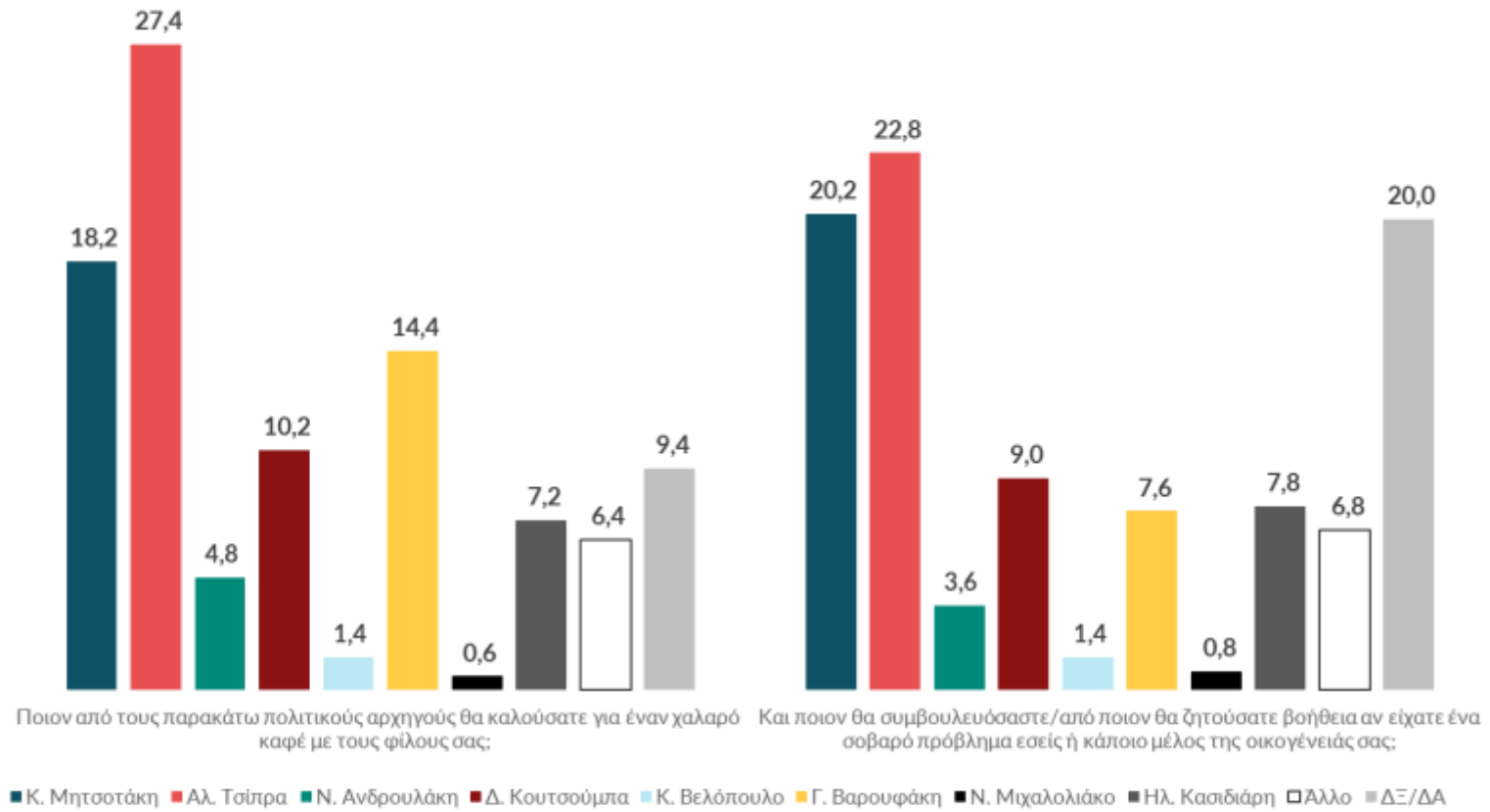
Η δεύτερη ερώτηση, ποιον θα συμβουλεύονταν ή από ποιον θα ζητούσαν βοήθεια για ένα σημαντικό πρόβλημα των ίδιων ή της οικογένειάς τους, αποσκοπεί στο να καταγράψει την εμπιστοσύνη στις ικανότητες, στην ευθυκρισία κ.λπ. κάθε ηγέτη. Και σε αυτή προηγείται, αν και με λιγότερο σημαντική διαφορά, ο Αλέξης Τσίπρας (22,8%) και έπεται ο Κ. Μητσοτάκης με 20,2%.^{vii} Μικρότερη -αν και πάλι υψηλή- είναι εδώ η απήχηση και των άλλων ηγετών της Αριστεράς, ενώ αναλλοίωτο παραμένει το ποσοστό όσων επέλεξαν και σε αυτό το σενάριο να στραφούν στον Ηλ. Κασιδιάρη (Διάγραμμα 46).

Αυτό που έχει ιδιαίτερη σημασία να επισημανθεί ωστόσο είναι το γεγονός ότι, ενώ όταν αντιμετωπίζουν τους πολιτικούς αρχηγούς στην ανθρώπινη διάστασή τους, μόνο το 9,4% δεν βρίσκει κάποιον της αρεσκείας του και καταφεύγει στο «δεν ξέρω/δεν απαντώ», στην περίπτωση που κρίνεται η εμπιστοσύνη προς αυτούς το ποσοστό αυτό αυξάνεται σημαντικά σε 20,0%. Πρόκειται για μια ένδειξη γενικής δυσπιστίας προς την αξιοπιστία του υπάρχοντος πολιτικού προσωπικού συλλήβδην, αφού ένας/μία στους 5 νέους και νέες αρνείται να επιλέξει τον πολιτικό αρχηγό στον οποίο θα στρεφόταν για ένα πρόβλημά του.

Διάγραμμα 45 | Τι χαρακτηριστικά πρέπει να έχει ένας ηγέτης; (2 επιλογές - ποσοστό επί του αριθμού των ερωτώμενων)

Διάγραμμα 46 | Οικειότητα με και εμπιστοσύνη προς τους πολιτικούς αρχηγούς

Προσωρινά συμπεράσματα

Ολοκληρώνοντας την παρουσίαση και ανάλυση αυτού του πρώτου μέρους της έρευνας **Νεολαία. Συνήθειες, αντιλήψεις & πολιτική συμπεριφορά**, θα καταθέσουμε μερικά προσωρινά συμπεράσματα, σε αναμονή της δημοσίευσης και του δεύτερου μέρους της έρευνας.

Τα βασικά συμπεράσματα κωδικοποιούνται στα εξής:

- Η νεολαία παραμένει εντός της συνθήκης που ορίζουν οι επάλληλες κρίσεις. Αυτό αποτυπώνεται στους υλικούς όρους της ζωής των νέων στην Ελλάδα (συνοίκηση με γονείς και οικονομική βοήθεια από αυτούς, ανασφάλεια για το μέλλον κ.λπ.), αλλά και στις προτεραιότητες που τίθενται από μια μεγάλη και συχνά πλειοψηφική μερίδα των νέων και αποτυπώνουν ακριβώς το αίτημα υπέρβασης των συνεπειών αυτής της διαρκούς κρίσης. Έτσι, ζητήματα εργασιακά και μισθολογικά ιεραρχούνται ψηλά, ενώ η πολιτική γίνεται από αρκετές και αρκετούς αντιληπτή ως μέθοδος επίλυσης προβλημάτων που αφορούν τη ζωή τους.

- Η πολιτικοποίηση των νέων παραμένει υψηλή, αλλά με τις ασάφειες και τις αντιφάσεις που έχουμε κατ'επανάληψη επισημάνει, στο πλαίσιο μιας νέας νοηματοδότησης εν γένει της πολιτικής. Αυτό που έχει ενδιαφέρον και αναδεικνύεται από το τρέχον «κύμα» είναι το πώς η αντιλήψεις και η αυτοσυνειδησία εμπεριέχουν αντιφάσεις (π.χ. υποστήριξη συντηρητικών θέσεων σε κάποια θέματα και προοδευτικών σε άλλων ή διάσταση μεταξύ αντικειμενικής ταξικής θέσης και υποκειμενικής ταξικής ένταξης) και κυρίως

το πώς γενικά και ειδικά στην περίπτωση των νέων ανθρώπων αυτές διαμορφώνονται και επηρεάζονται και από το γενικότερο πολιτικό πλαίσιο και τον δημόσιο λόγο των κομμάτων και άλλων δημόσιων δρώντων.

- Όπως έχει επισημανθεί και στο παρελθόν, τα σημάδια κρίσης της παραδοσιακής πολιτικοποίησης (λ.χ. χαμηλή εμπιστοσύνη προς τους θεσμούς) δεν φτάνει ούτε μεταξύ των νέων στο σημείο της πλήρους απόρριψης. Είναι χαρακτηριστικό λ.χ. το υψηλό επίπεδο ενδιαφέροντος για την πολιτική, αλλά και το γεγονός ότι φαίνεται οι νέοι και οι νέες να παίρνουν στα σοβαρά θέματα όπως η πολιτική ενημέρωση.

- Από το σύνολο των απαντήσεων προκύπτει η εικόνα μια γενιάς με συνολικά αυξημένη ενσυναίσθηση, υλιστικές και μεταυλιστικές ανησυχίες και γενικά αριστερόστροφης σε πολιτικό επίπεδο. Ωστόσο, έχει αξία να επισημανθούν και οι ηλικιακές αλλά και οι έμφυλες διαφοροποιήσεις, καθώς σε συνθήκες έντασης της πόλωσης είναι ενδεχόμενο να εμφανιστούν αποκλίσεις και χάσματα εντός της ίδιας γενιάς, ως αποτέλεσμα της πύκνωσης του πολιτικού χρόνου κατά την τελευταία δεκαετία.

Το πρόσφατο, τέλος, σιδηροδρομικό δυστύχημα στα Τέμπη, που από μια τραγική συγκυρία είχε ως θύματα κυρίως νέους ανθρώπους, έρχεται να προστεθεί πάνω στο υπόστρωμα που καταγράφει η έρευνα αυτή, όπως και άλλες ανάλογες. Προς το παρόν έχει πυροδοτήσει συγκινητικές πρωτοβουλίες από μαθητές/τριες και άλλους νέους και νέες. Ωστόσο, είναι επιστημονικά πρώιμο, αλλά και ηθικά και συναισθηματικά ιδιαίτερα δύσκολο και λάθος να διατυπώσει κανείς εικασίες για το πώς θα επηρεάσει τη συνείδηση της νέας γενιάς. Δεν θα το επιχειρήσουμε.

ⁱ Η φράση ανήκει στον πρώην υπουργό, Νάσο Ηλιόπουλο, ο οποίος τη χρησιμοποίησε κατά την παρουσίαση του προηγούμενου 3^{ου} «κύματος» της παρούσας έρευνας στη Δημοτική Αγορά Κυψέλης την άνοιξη του 2022, θέλοντας ακριβώς να περιγράψει ακριβώς τα διαδοχικά πλήγματα που δέχεται η νέα γενιά στη χώρα μας από τις επάλληλες κρίσεις, που δεν της επιτρέπουν «να βγει στην επιφάνεια», «να πάρει ανάσα».

ⁱⁱ Η φράση ανήκει στην Άννα Παπαδημητρίου-Τσάτσου από σχετική ανάρτησή της στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

ⁱⁱⁱ Πηγή: Eurostat.

^{iv} Πηγή: Eurostat, στοιχεία 2021.

^v Οι λόγοι είναι δύο: Πρώτον, η αλλαγή της λίστας των γεγονότων που θα προσφέρονταν ως εναλλακτικές στους ερωτώμενους/στις ερωτώμενες θα καθιστούσε τα γεγονότα του τρέχοντος «κύματος» μη συγκρίσιμα με τα προηγούμενα. Δεύτερον και κυρίως, η συμπερίληψη των πολύ πρόσφατων γεγονότων σε μια τέτοια λίστα θα δημιουργούσε ενδεχομένως μια προκατάληψη που θα συσκοτίζε το πραγματικό αντικείμενο της ερώτησης, που είναι οι απαρχές της νεανικής πολιτικοποίησης.

^{vi} Η πρώτη ένσταση έχει να κάνει με το γεγονός ότι εξ ορισμού, όσοι και όσες μετέχουν σε πολιτικές έρευνες έχουν υψηλότερο πολιτικό ενδιαφέρον από τους λοιπούς. Η δεύτερη ένσταση αφορά το γεγονός ότι συνήθως οι ερωτώμενοι/ες τείνουν να απαντούν με βάση αυτό που πιστεύουν ότι είναι το κοινωνικά αναμενόμενο/ορθό, επομένως δεν νιώθουν άνετα να εκδηλώσουν αδιαφορία για την πολιτική. Παρ' όλα αυτά, τα ποσοστά υψηλού ενδιαφέροντος για την πολιτική είναι τέτοια που δεν αφήνουν αμφιβολία ότι, έστω όχι σε τόσο μεγάλο βαθμό, η νεολαία είναι πολιτικοποιημένη.

^{vii} Υπενθυμίζεται ότι όλα τα δεδομένα αφορούν την περίοδο πριν το σιδηροδρομικό δυστύχημα της 28^{ης} Φεβρουαρίου.